

T.C.

GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

İNSAN KAYNAKLARI ANABİLİM DALI

TOPLUMSAL CİNSİYET ALGISI VE SİBER ZORBALIK İLİŞKİSİ:
ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

YÜKSEK LİSANS

İbrahim ALKAN

TEMMUZ-2024
GÜMÜŞHANE

T.C.

**GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

İNSAN KAYNAKLARI ANABİLİM DALI

**TOPLUMSAL CİNSİYET ALGISI VE SİBER ZORBALIK İLİŞKİSİ:
ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

**RELATIONSHIP BETWEEN GENDER PERCEPTION AND CYBER
BULLYING: A RESEARCH ON UNIVERSITY STUDENTS**

YÜKSEK LİSANS

İbrahim ALKAN

**TEMMUZ-2024
GÜMÜŞHANE**

T.C.

**GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

İNSAN KAYNAKLARI ANABİLİM DALI

**TOPLUMSAL CİNSİYET ALGISI VE SİBER ZORBALIK İLİŞKİSİ:
ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

**RELATIONSHIP BETWEEN GENDER PERCEPTION AND CYBER
BULLYING: A RESEARCH ON UNIVERSITY STUDENTS**

YÜKSEK LİSANS

İbrahim ALKAN

Danışman: Doç. Dr. Ahmet GÖKÇE

**TEMMUZ-2024
GÜMÜŞHANE**

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI

Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlamış olduğum “**Toplumsal Cinsiyet Algısı ve Siber Zorbalık İlişkisi: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma**” isimli bu tezimin, tamamen kendi çalışmam olduğunu, her alıntıya kaynak gösterdiğimi, alıntı yaptığım tüm çalışmalarını kaynakçada belirttiğimi ve Gümüşhane Üniversitesinin lisanslı kullanıcısı olduğu intihal yazılım programı ile Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'nün belirlediği kıstaslara uygun olarak raporladığımı taahhüt ederim. Tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Gümüşhane Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü arşivinde saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

12/07/2024

İbrahim ALKAN

TEŞEKKÜR

Araştırmanın her aşamasında bilgi ve tecrübelerini esirgemeyen değerli hocam Doç. Dr. Ahmet GÖKÇE'ye ilgi ve katkılarından dolayı teşekkür ederim.

Maddi ve manevi desteklerini benden esirgemeyen aileme ve arkadaşlarıma sonsuz teşekkür ederim.

İbrahim ALKAN
GÜMÜŞHANE -2024

ÖZET

Çalışmada ilk olarak toplumsal cinsiyet algısının tanımı, rolleri ve kuramları hakkında bilgi verilmiştir. Daha sonra siber zorbalık tanımı, siber zorbalık ile cinsiyet arasındaki ilişki, siber zorbalık türleri, araçları ve kuramları hakkında açıklamalar yapılmıştır.

Çalışmanın amacı, toplumsal cinsiyet algısı ve siber zorbalık arasındaki ilişkiyi üniversite öğrencileri bağlamında incelemektir. Bunun dışında bu değişkenleri demografik faktörlere göre incelemektir. Çalışmanın örneklemini Çukurova Üniversitesi'nde eğitim gören 284 kişiden oluşmaktadır. Katılımcılardan veriler anket yöntemi ile toplanmıştır. Çalışmada Kişisel Bilgi Formu, Toplumsal cinsiyet algısı ve Siber Zorbalık Ölçeği kullanılmıştır. Verileri analiz etmek için güvenilirlik analizi, frekans analizi, normallik testi, t testi, tek yönlü varyans analizi (ANOVA), korelasyon ve regresyon analizleri gerçekleştirilmiştir.

Toplumsal cinsiyet algısı ve siber zorbalığın cinsiyet, ikamet edilen yer, sınıf ve kullanım amacına bağlı farklılıklar gösterdiği sonucuna varılmıştır. Toplumsal cinsiyet algısı ile siber zorbalık/mağdur arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal cinsiyet algısı, Siber zorbalık, Siber mağduriyet

SUMMARY

The aim of the study is to examine the relationship between gender perception and cyberbullying in the context of university students. Apart from this, it is to examine these variables according to demographic factors. The sample of the study consists of 284 people studying at the University of Cukurova. Data from the participants were collected by survey method. The Personal Information Form, Gender perception and Cyberbullying Scale were used in the study. Reliability analysis, frequency analysis, normality testing, t-testing, one-way variance analysis (ANOVA), correlation and regression analyses were used to analyze the data.

It was concluded that the level of gender perception and cyberbullying varies depending on gender, place of residence, class and purpose of use. It has been concluded that there is a meaningful relationship between gender perception and cyberbullying and cyber victimization and that it has effects on cyber bully/victim, which is an independent variable gender perception dependent variable.

Keywords: Gender perception, Cyberbullying, Cyber victimization

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	III
BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI.....	IV
TEŞEKKÜR	V
ÖZET.....	VI
SUMMARY	VII
İÇİNDEKİLER.....	VIII
TABLOLAR DİZİNİ	XI
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	XII
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	XIII
GİRİŞ	1
1. TOPLUMSAL CİNSİYET ALGISI	3
1.1. Toplumsal Cinsiyet Rollerini.....	5
1.2. Toplumsal Cinsiyet Kuramları.....	5
1.2.1. Psikanalitik Kuram.....	5
1.2.3. Sosyobiyojik Kuram.....	7
1.2.4. Bilişsel Gelişim Kuramı	8
1.2.5. Toplumsal Cinsiyet Şema Kuramı	8
1.2.6. Sosyal Bilişsel Kuram	9
1.2.7. Sosyal Öğrenme Kuramı	10
1.2.8. Sosyal Rol Kuramı	11
1.3. Toplumsal Cinsiyetin Sonuçları.....	12
2. SİBER ZORBALIK	15
2.1. Siber Zorbalık ve Cinsiyet.....	17
2.2. Siber Zorbalık ile Geleneksel Zorbalık Arasındaki Farklılıklar	18
2.3. Siber Zorbalık Türleri.....	19
2.3.1. Çevrimiçi Kavga-Kızdırma (Flaming)	20
2.3.2. Çevrimiçi Taciz (Online Harassment).....	20
2.3.3. İftira (Slander).....	20
2.3.4. Başka Kimliğe Bürünme (Impersonation).....	21
2.3.5. Başkasının Kişisel Bilgilerini İnternet Ortamında İfşa Etme	21
2.3.6. Dışlama	22

2.4. Siber Zorbalık Araçları.....	22
2.4.1. Anlık Mesajlaşma.....	22
2.4.2. Cep telefonu.....	23
2.4.3. E-Posta.....	23
2.4.4. Sohbet Platformları	23
2.4.5. Sosyal Paylaşım Platformları.....	24
2.4.6. Bloglar	24
2.4.7. Web Siteleri	25
2.4.8. Forumlar	25
2.4.9. Anket siteleri.....	26
2.5. Siber Zorbalıkta Kuramsal Çerçeve	26
2.5.1. Barlett ve Gentile'nin Siber Zorbalık Modeli.....	26
2.5.2. Rutin Aktiviteler Kuramı.....	27
2.5.3. Sosyal Ekolojik Kuram.....	28
2.5.4. Seçim Kuramı	29
2.5.5. Gerekçelendirilmiş Eylem Kuramı ve Planlanmış Davranış kuramı	29
2.6. Siber Zorbalığın Etkileri.....	30
3. TOPLUMSAL CİNSİYET ALGISI VE SİBER ZORBALIK İLİŞKİSİ: ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA.....	32
3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi	32
3.2. Araştırmanın Modeli ve Hipotezler	32
Şekil 1. Araştırma Modeli.....	32
3.3. Araştırmanın Metodolojisi.....	33
3.3.1. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	33
3.3.2. Veri Toplama Araçları.....	33
3.3.3. Veri Analizi.....	34
3.3.4. Araştırmanın Bulguları.....	34
3.3.5. Demografik Bulgular.....	35
3.3.6. Tanımsal İstatistikler ve Güvenilirlik Analizi Bulguları.....	36
3.3.7. Toplumsal Cinsiyet Algısı ve Siber Zorbalık/Mağduriyet Arasındaki İlişkinin Cinsiyete Göre Değerlendirilmesine Yönelik Bulgular	37
3.3.8. Toplumsal Cinsiyet Algısı ve Siber Zorbalık Değişkenlerinin internet Kullanım Amacına Göre Değerlendirilmesine Yönelik Bulgular.....	37
3.3.9. Toplumsal Cinsiyet Algısı ve Siber Zorbalık Arasındaki İlişkinin Sınıf Düzeyine Göre Değerlendirilmesine Yönelik Bulgular.....	38

3.3.10. Toplumsal Cinsiyet Algısı ve Siber Zorbalık Arasındaki İlişkinin İkamet Edilen Yerin Durumuna Göre Değerlendirilmesine Yönelik Bulgular.	39
3.3.11. Toplumsal Cinsiyet Algısı ve Siber Zorbalık Arasındaki İlişkinin İnternet Kullanım Sıklığına Yönelik Bulguları.	41
3.3.12. Korelasyon Analizi Bulguları	41
3.3.13. Regresyon Analizi Bulguları	43
4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	44
KAYNAKÇA	51
EKLER.....	55
ETİK KURUL KARARI	59
ÖZGEÇMİŞ.....	60

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1. Katılımcılar demografik bulgularına dair bilgiler.....	35
Tablo 2. Ölçeklere ait güvenilirlik analizi değerleri	36
Tablo 3. Toplumsal Cinsiyet Algısı ve Siber Zorbalık/Mağduriyet Düzeylerinin Cinsiyete Göre Değerlendirilmesine Yönelik T –Testi Sonuçları	37
Tablo 4. Toplumsal Cinsiyet Algısı ve Siber Zorbalık/Mağduriyet Düzeylerinin İnterneti Araştırma\Eğitim Amacıyla Kullanımına Göre Değerlendirilmesine Yönelik T –Testi Sonuçları.....	38
Tablo 5. Toplumsal Cinsiyet Algısı ve Siber Zorbalık Arasındaki İlişkinin Sınıfa Yönelik Tek Yönlü Varyans (ANOVA) Analizi Sonuçları.....	39
Tablo 6. Toplumsal Cinsiyet Algısı ve Siber Zorbalık Arasındaki İlişkinin İkamet Edilen Yerin Durumuna Yönelik Bulguları.....	40
Tablo 7. Toplumsal Cinsiyet Algısı ve Siber Zorbalık Arasındaki İlişkinin İnternet Kullanım Sıklığına Yönelik Bulguları	41
Tablo 8. Katılımcıların Toplumsal Cinsiyet Algısı ve Siber Zorbalık Değişkenleri Arasındaki İlişkiye Dair Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları.....	42
Tablo 9. Katılımcıların Toplumsal Cinsiyet Algısı Düzeylerinin Siber Zorbalık Üzerindeki Etkisine İlişkin Regresyon Analizi	43
Tablo 10. Katılımcıların Toplumsal Cinsiyet Algısı Düzeylerinin Siber Mağduriyet Üzerindeki Etkisine İlişkin Regresyon Analizi.....	43
Tablo 11. Hipotezler ve kabul/ret durumları	44

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Araştırma Modeli	32
---------------------------------	----

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Cronbach's Alpha	: Ölçüm güvenilirliği (İç tutarlılık katsayısı)
Df./sd.	: Serbestlik derecesi
H	: Hipotez
p	: Korelasyon katsayısı
r	: Serbestlik derecesi
ss	: Standart sapma
SPSS	: Statistical Package for Social Sciences
Std.	: Standart
TDK	: Türk Dil Kurumu
Vb.	: Ve benzeri
Vd.	: Ve diğerleri

GİRİŞ

Cinsiyet kavramı geçmişten bugüne tıp, biyoloji, sosyoloji, din, felsefe vb. birden fazla bilim dalının çalışmalarına konu olmuştur. Cinsiyet kişinin doğuştan getirdiği, kadın veya erkek olarak sahip olduğu, biyolojik ve fizyolojik özelliklerini tanımlarken; toplumsal cinsiyet kavramı ise kadın veya erkek olmayan toplumun, kültürün sosyal olarak bireylere yüklediği anlamlar ve beklentiler şeklinde ifade edilebilir (Esen vd., 2017: 63).

Kadınların ve erkelerin toplumda üstlendikleri roller doğal ve kendiliğinden oluşan bir iş bölümünden çok kültürün belirlemiş olduğu ve zamanla değişebilir sorumluluklar ve roller içerdiği görülür. Bu yönüyle dinamik bir yapıya sahip olan toplumsal cinsiyet, içinde bulunduğu kültür tarafından etkilenmekte ve kültürden kültüre bazen de kültür içindeki farklı sosyal gruplar arasında da değişiklik göstermektedir.

Sosyal grupların etkili olduğu alanlardan birisi de kişilerin cinsiyet rollerini öğrenmeleri ve kişilerde toplumsal cinsiyet algısının oluşmasıdır. Bu süreç salt bilgi edinme süreci olarak değil bilginin gündelik hayata uyarlanmasında kendisini gösteren duyular ve bilinci de kapsayan bireysel bir oluşum ve değişim süreci olarak görülmelidir (Akyüz vd., 2019: 448).

Toplumsal cinsiyet algısı kadının ve erkeğin sosyal açıdan belirlenmiş kişisel özelliklerini rol ve sorumluluklarını ifade eder. Bu sebeple toplumsal cinsiyet kavramının açıklamasında biyolojik farklılıklar değil kadın ve erkek olarak toplumun nasıl gördüğü, nasıl algıladığı, hakkında nasıl düşündüğü ve kadın ve erkeğin nasıl davranması gerektiği ile ilgili değerler, yargılar, beklentiler ve roller bulunmaktadır (Vefikuluçay vd., 2007: 38).

Toplumsal cinsiyet kavramının boyutlarından biri olan toplumsal cinsiyet rolleri; geleneksel olarak iki cinsiyete de atfedilen davranışları ve özellikleri ifade etmektedir. Kadın ve erkekte toplumun beklentileri ile şekillenen bu rollere bağlı kalmaları ve bu rollerin dışına çıkmamaları beklenir. Toplumsal cinsiyet rolleri bakımından kadın ve erkeğin rolleri; eşitlikçi ve geleneksel olarak sınıflandırılabilir. Geleneksel roller içerisinde kadına atfedilen roller iş hayatında olmama, ev işleri gibi eşitlik karşıtı olan sorumlulukları ifade ederken, erkeklere ise evin reisi olma ve evin geçimini sağlama gibi sorumluluklar yüklenmektedir (Esen vd., 2017: 47).

Kişiler, toplumda sahip oldukları rollerini gerçekleştirirken toplumsal yapının onlara verdiği değer yargılarına göre hareket etmektedirler. Bu yargılara göre de kadın

ve erkeklerin hangi faaliyet ve davranışları yapabileceklerine, hangi güce ve haklara ne derecede ve kimin elinde bulundurması gerektiğine ilişkin toplumsal beklentiler oluşturmaktadır. Kadın ve erkeklerin doğuştan gelen rolleriyle toplumda onlar için uygun görülen rollerin arasında bağ kurmaya çalıştıkları kültürlerarası kıyaslamalarla ortaya çıkmıştır (Altıntaş ve Altınova, 2015: 100)

Çalışma hayatı, evlilik, sosyal ve toplumsal yaşam alanlarına ilişkin yapılan bu ayrımcılıklar, kadınların toplumsal statüsünü ve sosyal yaşamını olumsuz yönde etkilemektedir. Buna bağlı olarak kadınlar toplum içerisinde istedikleri statüye sahip olamamış ve birçok alanda erkeklerin gölgesinde kalmışlar ve bunun sonucunda da cinsiyetler arası eşitsizlikler ortaya çıkmıştır (Yılmaz vd., 2009: 792).

Bu olumsuzluklara rağmen günümüzde kadınlarımızın girişimcilik özelliklerinin artması, eğitim seviyelerinin daha yukarılara çıkması kadınlara yüklenen bu rollerin dışında da başarılı olabileceklerini göstermiştir.

Literatürdeki bu tanımlar ışığında yapılacak olan araştırmada toplumsal cinsiyet algısının etkisinde siber ortamda zorbalık yapma durumunun incelenmesi amaçlanmaktadır. Araştırmanın evrenini sanal ortamı aktif bir şekilde kullanan üniversite öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırma veri toplama yöntemi olarak anket yöntemi kullanılması uygun görülmüştür.

1.TOPLUMSAL CİNSİYET ALGISI

Cinsiyet insanın toplumsal ve kişisel yaşamının temel belirleyici özelliklerini ve dayanaklarını oluşturan durumlardan biri olup insanı biyolojik olarak ifade eder. Kadın ve erkek olarak ikili bir sınıflamaya denk gelen cinsiyet insanları gruplara ayırmak için kullanılan ilk ölçüttür.

Cinsiyete bağlı olarak toplumun bireylere vermiş olduğu normlar aracılığıyla kadınlığın ve erkekliğin öğrenilmesinden itibaren, kadın ve erkeğin kendinin gösteriş biçimi ve rolleri, tavırları ve davranış kalıpları, sembolleştirme, giyim şekilleri ve ötekileştirme kodları birbirinden ayrılacaktır. Böylece kişinin biricikliğinden ve teklüğünden kurtulan cinsiyet kavramı farklılıklar kadar bütün olmayı da kapsayacak, toplumsal bir anlam ve şekillenme kazanarak bizi toplumsal cinsiyet terimine ulaştıracaktır (Gökoğlu, 2021: 2050).

Toplumsal cinsiyet kavramının günümüzdeki anlamı ile kullanılmaya başlanması özellikle feminist hareketin katkı sağlamasıyla en üst seviyeye kadar çıkmıştır. Kavram öncelikle kadın ve erkek arası farklılıkların toplumsal boyutuna değinebilmek amacı ile Amerika'daki feminist görüşleri destekleyen kişiler tarafından kullanılmıştır. Kadın sorunları kapsamında çalışma yapan akademisyenler ve yazarlar tarafından kadın terimine çok az yer verilmesinden rahatsız olan bazı araştırmacılar cinsiyetler arası etkileşimi ön plana çıkarmak amacı ile toplumsal cinsiyet kavramını öneri olarak sunmuşlardır. Çünkü bu araştırmacılara göre erkek ve kadın ancak bir arada birbirlerine bağlı bir şekilde değerlendirilerek doğru şekilde tanımlanabilir (Şişman, 2003).

Feminizm tarafından bakıldığında cinsiyet ve toplumsal cinsiyet terimlerinin oluşmasında Freud'un hatırı sayılır katkısı bulunmaktadır. Freud cinsiyet ve toplumsal cinsiyet hakkında şunları söylemektedir:

- Cinsiyet kişinin erkek ve kadın olarak göstermiş olduğu genetik, biyolojik ve fizyolojik özellikler şeklinde tanımlanabilir.
- Toplumsal cinsiyet (gender) ise, insan biyolojisine bağlı farklılıklardan dolayı değil erkek ve kadın olarak toplumun bireyleri ne şekilde gördüğü ne şekilde düşündüğü ne şekilde algıladığı ve topluma karşı nasıl davranılması gerektiğiyle ilgili beklentileri ifade etmektedir. Bu kavramın en önemli noktası üretim ile ilgili olan rollerdir. Rolle üç ayrı kategoriye ayrılabilir; üretken iş, tekrardan üretim işi ve topluluk işleri. Her üç kategoriyi de kapsadığı için kadınların rolü "Üçlü rol" olarak tanımlanır

(Altınova ve Duyan, 2013: 22)

Bu kavramın literatüre girmesi ise Robert Stoller ilk kez 1968 yılında “Sex and Gender (Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet)” adlı kitabında kadınlık ve erkeklik kavramlarını birbirlerinden ayırmak amacıyla bu terimi kullanmıştır, (Avşar, 2017: 226).

Toplumsal cinsiyet; bireyleri kültürel çerçeveden ele alarak, kadınsılık ve erkeksilik şeklinde gruplandıran sosyal ve psikolojik özellikleri ifade etmektedir. Başka bir deyişle kişiler erkek ve kadın olarak dünyaya gelirler ancak yetiştirilme esnasında toplum ve kültürün cinsiyetlere yüklemiş oldukları roller ve görevler kapsamında sosyalleşerek yaşamlarını idame ettirirler.

Bu bakımdan, toplumsal cinsiyetin belirlenişinde birden fazla usul ele alınmakta ve toplumsal cinsiyet bireyleri yaşamları boyunca farklı biçimlerde de olsa etkisini hissettirmeye devam etmektedir. En başta aile içinde gözlem yaparak öğrenilmeye başlanan toplumsal cinsiyet, sosyalleşme ile öğrenilmeye devam edilmektedir.

Toplumsal cinsiyet algılarında yerleşmiş kalıp yargılar, bireylerin toplum içerisindeki tavırlarını da değiştirebilmektedir. Bireyler arası kurulmaya çalışılan ilişkilerde toplumsal cinsiyet ile cinsiyet arasındaki ilişki sürekli etkileşim halindedir (Aygün ve Sarıtaş, 2021).

Toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin kalıplaşmış yargılar genellikle kadınları erkeklerin sevgisine, ilgisine ve yardımına muhtaç ve güçsüz bireyler olarak göstermektedir. Bu duruma karşılık erkekler, para kazanan, lider vasfında bulunan ve güçlü bireyler olarak resmedilmektedir (Güder vd., 2017: 111).

Kişilerin sosyal hayatlarına her alanda etki eden toplumsal cinsiyet algısı, bireylere yüklediği roller, basmakalıp yargılar ve kültürel değerler gibi çeşitli etkenlerin etkisi ile oluşmaktadır. “Bir mesleği yerine getirmeye uygun olan cinsiyet hangisidir?” sorusuna cevap olarak gösterilebilecek olan önyargılar mesleki toplumsal cinsiyet kalıp yargıları olarak ifade edilebilmektedir. Kişiler mesleklerini seçerken bu kalıp yargıların etkisinde kalırlar ve oluşan bu durum mesleklerin cinsiyetler arasında eşit olmayan dağılımlara sebebiyet vermektedir (Bulut ve Başfıncı, 2021: 356).

Toplumsal cinsiyette eşitliğin sağlanması ve kadın bireylerin toplum içerisinde kendi iradeleri ile özellikle çalışma hayatında kendilerini kanıtlama fırsatı vermek için, istihdam, eğitim ve sağlık alanlarındaki tüm politika, uygulama ve davranışların değişmesi ve geliştirilmesi, bu değişikliklerin uygulanması, izlenmesi ve kontrol edilmesi gerekmektedir (Kahraman, 2010: 35).

1.1. Toplumsal Cinsiyet Roller

Rol kavramı sosyolojik bir terimdir. Rol, örgütlerin sosyal yapı içerisinde kişinin bulunduğu konumu, bu konumla alakalı sorumlulukları ve başka pozisyonlarda görev yapan kişilerle etkileşime teşvik eden kuralları gösterir. Toplum içerisinde erkek ve kadın bireylerin bazı rolleri bulunmaktadır. Bur roller toplumsal cinsiyet rolleridir. Toplumsal cinsiyet rolleri kavramı, cinsiyet kalıp yargıları veya toplum tarafından belirlenen cinsiyet farklılıklarını ifade etmek için kullanılır. Toplumsal rol terimi daha özelden erkek ve kadınla ilişkili olduğu kabul edilen rolleri ifade etmektedir (Pehlivan, 2017).

Toplumsal cinsiyet kavramı cinsiyet rolleri sonucu ortaya çıkmıştır. Bu nedenle erkek ve kadın arasındaki biyolojik tabanlı farklılıklar, kültürel anlamda toplumsal cinsiyet rollerinde de büyük ölçüde farklılıklara yol açmaktadır. Kültürel anlamda toplumsal cinsiyet farklılıkları, erkek ve kadın bireylerin farklı roller içerisinde sosyalleşmelerinden ötürü yeniden şekillenir (Koca, 2020: 125).

Literatüre bakıldığında toplumsal cinsiyet rollerinin gelişim sürecine dair üç yaklaşım bulunmaktadır. Biyolojik yaklaşım; kadın ve erkeklerin davranışlarında meydana gelen çeşitlilik ve farklılığı, insanlığın var oluşundan bu yana biyolojik farklılıklarına dayandırmaktadır. Sosyal öğrenme kuramı; kişilerin bu rolleri öğrenme aşamasındaki ana etkenin toplum olduğunu savunmaktadır. Üçüncü yaklaşım olan bilişsel yaklaşım ise, cinsiyetlere ait olan rolleri, kişilerin eriştikleri belirli bilişsel gelişim aşamalarıyla bağdaştırmaktadır (Aygün ve Sarıtaş, 2021).

1.2. Toplumsal Cinsiyet Kuramları

Zaman içerisinde ve kültürlere göre farklılıklar gösteren toplumsal cinsiyette, bu rollerin edinilmesinde ve cinsiyetler arasındaki farklılıkları açıklamaya yönelik birden çok kuram vardır. Kuram durum ve olayların, tutumlar ve davranışların, nasıl, niçin ve ne şekilde oluştuğunu açıklamaya çalışan bir grup fikridir. Bu aşamada toplumsal cinsiyet rollerinin edinilmesi ve aktarılmasıyla ilgili kuramlardan yaygın olanlarına değinilmiştir

1.2.1. Psikanalitik Kuram

Büyük bir bölümü Freud'un düşünce tarzından etkilenen, psikanalitik kuram, toplumsal cinsiyeti barındıran ilk kuramsal açıklamaları barındırmaktadır. Freud, kuramını ruhsal ve cinsel gelişme dönemleri ve bu dönemlere ait haz alanlarını açıklamak için beş psikoseksüel boyut çerçevesinde ele almıştır. Bunlar arasında birinci

sırada olan oral dönemde, dürtüsel doyumun arttığı en önemli bölge ağız ve çevresidir ve bebeğe haz duygusunu yaşatmaktadır. Freud'a göre bu dönemin ardından libidinal ilgi başka boyuta geçerek, temel haz alma duyumu, dışkılamayla ilgili aşamada oluşmaktadır.

İkinci dönem anal dönemidir. Bu dönemde çocuklar için boşaltım yapma ve ilgili şeyler önemlidir. Belli bir yaşa gelene kadar bu aşamada anal işlevlere dair tutma ve bırakma eylemlerini bir bakımdan çevre ile ilgili ilişkilerinde aracı olarak kullanmaktadırlar (Pehlivan, 2017: 507).

Üçüncü dönem ise fallik dönemidir. Bu dönemde ilgi yetişkinlik dönemi seviyesinde olmasa da cinsel organlara yönelme durumu olabilir. Hem erkek hem kız çocukları sadece bir cinsiyetin var olduğuna inanırlar. Çocuklar bu dönemi birbirlerinden farklı şekillerde yaşarlar. Freud'a göre, erkek çocuklar, kendisinde bulunan cinsel organın kız çocuğunda var olmadığını fark ettiğinde kendilerinde bulunan bu organın kaybolacağını düşünerek endişe ederler. Kız çocuklar ise kendilerinde bu organın var olmadığını fark ederler ve bunu eksiklik olarak görürler. Erkek çocukları baba figürünün cinsel açıdan daha güçlü ve üstün olduğunu gözlemlediklerinden anne figürü ile bağlarında çekingen olabilmektedirler (Dökmen 2017:20)

Dördüncü dönem ise latent dönemidir. Bu dönemde cinsel güdüler ve ilgiler iyice azalmaya başlamıştır. Son aşama olarak adlandırılan genital dönemde ise yetişkinlik olarak adlandırılan bir cinsel gelişim olup, kadın ve erkeklere dair farklılıklar kendini iyice göstermeye başlamıştır (Dökmen 2021: 19).

1.2.2. Biyolojik Kuram

Kadın ve erkek arasındaki davranışsal farklılıkları, cinsler arası biyolojik ve psikolojik farklılıklara bağlı olarak açıklamaya çalışan bir kuramdır. Bu kuram kadın ve erkek bedenindeki işlevsel ve yapısal farklılıklar, hem kadında hem de erkekte doğumdan itibaren salgılanan hormonlar ve gelişim dönemleri ile ilgilenmektedir (Akkoç, 2018: 7).

Bu iki cins arasındaki temel biyolojik fark ise doğurganlıktır ve geriye kalan farklılıklar ise bu ayrım kapsamında şekillenmektedir. İnsanoğlu toplum olarak yaşamaya başladığı zamandan beridir erkekler toplum içindeki bireyleri koruma görevinden, çevreyle mücadeleden ve avlanmaktan sorumlu tutulurken, kadınlar evden, ev işlerinden ve çevre düzeninden sorumlu tutulmuştur. Rol dağılımdaki bu farklılıklar biyolojik özelliklere göre belirlenmiştir.

Girginer, bu konunun daha anlaşılır bir hal alması amacı ile “erkek ve kadınların biyolojik olarak farklı olmaları sosyal veya gündelik yaşamlarını ne şekilde belirlemektedir? Toplumdaki bireylerin bu farklılıkları algılaması ve yorum yapması hangi boyutlardadır? Biyolojik açıdan yapıdaki farklılıklar onların rolleriyle tözsel biçimde bağlantısı var mıdır? Ya da sosyal yaşantıdaki cinsel rolü farklılıklarını açıklığa kavuşturmak için biyolojik perspektif ne derece yeterlidir?” şeklinde sorular sorma ihtiyacı duymuştur.

Girginer, bu soruları cevaplayabilmek amacı ile cinsiyetler arası oluşan bu farklılığın biyolojik temelden bakılmasının dört koşula bağlı olarak yerine getirilmesine bağlamıştır. Bu koşullar;

1. Davranış, çocuk çevresinden örnek alarak öğrenme aşaması başlamadan önce gelişiminin ilk aşamalarında kendini göstermiş olmalıdır,

2. Davranış, kültürün tümünde tutarlı bir şekilde ortaya çıkmalı ve bir cinsiyet için diğer cinsiyete göre daha belirleyici bir nitelikte görülmelidir.

3. Davranış, cinsiyet farklılıklarına dayalı bir özellik, diğer türler arasında da cinsiyetlerden birinde öne çıkmalıdır.

4. Davranış, cinsiyet bakımından farklılık ortaya çıkaran bir özelliğin hormonal bulgularla desteklenmesi gerekir (Moç, 2013: 36)

Bireylerin biyolojik özelliklerinin toplumsal ilişkileri etkileme konusu, radikal feministlerce farklı bir bakış açısıyla ele alınmıştır. Bu bakış açısına göre; tarihsel dinamizmi oluşturan en önemli etken, cinsiyetlerin birbirleriyle olan çatışmalarıdır. Onlara göre sınıfsal ayrımın temelinde üretim faktörü değil, üreme yer almaktadır. Buna bağlı olarak erkek ve kadın arasındaki ilişkiyi daha iyi anlamak amacıyla üretim sürecinden ziyade üreme aşamasına bakmak daha verimli olacaktır. Çünkü erkek ve kadın arasındaki biyolojik farklılıklar toplumsal ilişkilerin temel taşlarını oluşturmaktadır.

Cinsiyete dayalı farklılıkların biyolojik özelliklere dayandırılması, genellikle erkek üstünlüğünün kabul edilmesine yol açmaktadır. Freud’un “Anatomi kaderdir” ilkesi bu kuramda “Biyoloji kaderdir” ilkesine evrilmiştir. Bu düşünce yapısı cinsiyetler arasındaki biyolojik farklılaşmalar kadın ve erkek arasında sosyal eşitsizliğe neden olmaktadır (Dökmen, 2004).

1.2.3. Sosyobiyojik Kuram

Bu yaklaşım biyolojik yaklaşımın içinde de ele alınmış ve 1970’lerde oluşmuştur. Wilson sosyobiyojiji, içinde insanın da bulunduğu tüm organizmalarda sosyal

davranışın ve sosyal olarak örgütlenmenin biyolojik temellerinin sistematik araştırılması olarak ifade etmektedir. Temelde organizmaların yaşama, çoğalma ve gelecek yaşantılarında hayatına devam edecek ve çoğalacak bir nesil bırakma becerilerini en üst seviyeye ulaştırma çabası içerisinde olduklarını ifade etmektedir.

Biyolojik kuram, ağırlıklı olarak hormonları, beyin yapısı ve işleyiş şeklini cinsiyetten kaynaklanan farklılıkların nedeni olarak görmektedir. Sosyobiyojik yaklaşım uzun yıllar süren evrimsel süreci ve genetik değişimi cinsiyet farklılıklarının açıklaması için temel oluşturmaktadır(Dökmen, 2004).

1.2.4. Bilişsel Gelişim Kuramı

Toplumsal cinsiyetin bilişsel gelişimle olan bağlantısını Kohlberg açıklamıştır. Bu açıklamada Piaget'in bilişsel gelişim kuramında bulunan temel kavramlardan faydalanılmıştır. Cinsiyetlerin gelişim aşaması bu kuramda, çocuğun düşünme şeklinde yaş almasıyla birlikte ortaya çıkan nitel değişiklikleri ve bununla beraber sosyal ve fiziksel dünyayla ilgili benlik hissiyatı ve cinsiyet rollerine dair algılamalarını da barındıran bilişsel gelişimin bir benzeri olarak düşünülebilir. Diğer önemli durum ise gözlemsel öğrenmedir, toplumsal cinsiyet rollerinin edinilmesinde büyük rol oynamaktadır. Bir diğer faktör ise çocuğun olayları ve içinde bulunduğu durumu algılama yeteneğidir (Yapıcı, 2016: 21).

İki yaşındaki çocuklar üzerinde araştırma yapana Kohlberg (1996) cinsiyeti algılamadaki ilk aşamanın “kız çocukları etek giyer, uzun saçlı olur”, “erkek çocukları etek giymez, kısa saçlı olur” gibi fiziki ve yüzeysel özelliklere bağlı olduğunu ifade etmiştir. Çocuklarda henüz cinsiyet kavramı tam oturmadığı için giyilen kıyafetlerle cinsiyetin değişebileceği düşünülmektedir. Cinsiyetin sadece etiket olarak adlandırılabilceği bu dönemde çocuklar kendi cinsiyetlerine dair henüz kesin bir düşünce oluşturamadığı ancak etrafındaki kişilerden bakarak görsel olarak anlamlandırmaya çalıştıkları görülmüştür.

Çocuklar üç yaşlarına geldiklerinde kendilerinin ve başkalarının cinsiyetleri hakkında kesin karar verme yetisine sahip olurlar. Bu yaşlarda cinsiyet süreklilik kazanır ve bu sayede cinsiyetin kıyafetten ibaret olmadığını anlarlar. Çocuklarda cinsiyet kimliğinin tam olarak oluşabilmesi için beş yaş ve sonrası süreçte mümkün olabilmektedir (Yapıcı, 2016: 23).

1.2.5. Toplumsal Cinsiyet Şema Kuramı

Bu kuram Sandra Lipsitz Bem tarafında geliştirilmiş ve öğrenme kuramının

ilkelerinden faydalanılarak oluşturulmuştur. Bu kuramda çocuk yaştaki bireylerin toplumsal cinsiyet gelişimiyle ilgili değerleri, davranışları ve tutumları nasıl elde ettikleriyle ilgili teoriler ortaya atılmıştır. Şema kişilerin algılarını yönlendiren ve organize edebilen iş birliği ağı olarak tanımlanabilir. Cinsiyet şemalarında ise ağırlıklı olarak bireylerin cinsiyet ile ilgili özellikler hakkında düzenli bilgi edinilmesini sağlayan, onların inançlarına, davranışlarına ve algılarına yön veren bilişsel yapılar bulunmaktadır. Birey şemayla uygun olacak biçimde bilgileri kodlar ve öğrenir. Şema kuramı sosyal öğrenme kuramı gibi ortamın etkisi üzerinde dururken, bilişsel yapının da önem arz ettiğini dile getirir (Erzeybek ve Çitçi, 2019: 80).

Bu kurama göre kişi sosyal çevresinden gelen bilgileri hali hazırda bulunan cinsiyet şemasına göre algılar ve kodlar. Örnek verecek olursak cinsiyet algısı için fiziksel güç erkek çocuklar için kabul edilebilirken, fiziksel güzellik kız çocukları için kabul edilebilir düzeydedir. Bu cinsiyet algıları sayesinde her iki cinsiyetteki çocukların kadınsı ve erkeksi tanımlarına uygun olarak kendi davranışlarını ve görüntülerini düzenlemeye çalıştıkları görülmektedir. Bu sayede çocuk kendi kafasında oluşturduğu şemayı kendine uyarlayarak benlik kavramını oluşturmaya çalışır (Pehlivan, 2017: 506).

Şemalar gelişim aşamasındaki çocukların benlik saygısı ve davranışları üzerinde etkili olmaktadır. Çocukların benlik duygusu davranışının kabul gören cinsiyet şemaları ile ne kadar bağdaştığıyla ilgilidir. Örneğin, bir kız çocuğu bağlı olduğu kültürün kadınlara yönelik yönergelerinin nazik veya kibar olmayı uygun gördüğünü öğrendiğinde, bu davranışları bir bütün haline getirerek toplumsal cinsiyet şemasına ekler ve daha sonra davranışlarını oluşturan yeni şemaya göre şekillendirmeye başlar.

1.2.6. Sosyal Bilişsel Kuram

Bu kuram bilişsel davranış teorileri ile sosyal öğrenme teorilerini bir araya getirir. Sosyal bilişsel kuram bilişsel davranışların yalnızca iç psikoloji tarafından değil bunun yanı sıra sosyal çevre tarafından da şekillendiğini savunmaktadır (Gözüm ve Bağ, 1998: 35).

Sosyobilişsel kuramın prensipleri vardır buna göre; kişiler sürekli değişen şartlara uyum sağlamak için gelecekte gerçekleştirecekleri eylemleri planlamakta, bu eylemlere bağlı olarak stratejiler oluşturmakta ve gerçekleştirecekleri bu eylemlerin sonuçları üzerinde değerlendirmeler yapmaktadırlar. Bu bağlamda bu kuramın temel ilkeleri şu şekildedir (Büdün, 2018: 164).

1. Kişiler başka bireylerin davranışları ile bu davranışların sonuçlarını

inceleyerek öğrenebilir.

2. Öğrenme eylemi, davranışta bir değişiklik olmadan da gerçekleşebilir. Bu konuyla alakalı iki farklı görüş bulunmaktadır. Davranışçı kuramcılar, öğrenme eylemi ile davranışta kalıcı olacak bir değişiklik olması gerektiğini savunurken; sosyal bilişsel kuram düşünürleri, kişilerin sadece gözlem yaparak öğrenebildiklerini söyleyerek, öğrenmenin davranış aşamasına geçmesinin zorunlu olmadığını savunmaktadır.

3. Sosyal bilişsel düşünürler, kişinin öğrenme aşamasına bilişsel bir süreç olarak yaklaşırlar. Bu düşünürlere göre gerçekleşebilecek pekiştirme durumları ya da cezalar ile ilgili farkındalıklar ve beklentiler, kişinin davranışlarında önemli bir yere sahiptir.

4. Sosyal bilişsel kuram, davranışçı ve bilişsel öğrenme kuramları içerisinde bir geçiş veya köprü olarak kabul edilir.

Bu kuramın genel olarak birkaç varsayımı da bulunmaktadır, bu varsayımların ilki, kişilerin farklı durumlarda farklı davranışları gözleme ve öğrenme üzerine bir esneklik kazandığı varsayımdır.

Bu nedenle insanların, başka bireylerin davranışlarını izleyerek “dolaylı öğrenme” yapabileceği düşünülmüştür. İkinci varsayım ise, insanların davranışlarının çevre, birey ve davranış kombinasyonunun birbiriyle etkileşimiyle oluştuğunu öngören “karşılıklı belirleyicilik” ilkesidir. Bu ilkenin gerekleri doğrultusunda kişiler, kendi yaşam standartlarını oluşturma kabiliyetine sahiptirler ve olay ile olgulara ilişkin içsel standartlar geliştirebilirler. Karşılıklı belirleyicilik varsayımı için önemli olan iki çevresel etken ise, rastlantısal olaylar ve karşılaşmalardır (Büdün, 2018: 155).

1.2.7. Sosyal Öğrenme Kuramı

Albert Bandura tarafından geliştirilen sosyal öğrenme kuramı kişilerin temel beceri kapasiteleri açısından eşit olduklarını ancak kültürün kişilerin kapasitelerini farklılaştırdığını ifade eder. Bu kurama göre kişilerin sahip oldukları öğrenme yetenekleri kendilerine birçok alanda kapasitelerini geliştirme imkânı vermektedir. Kişiler buldukları bölgenin sosyo-kültürel çevresine ayak uydurarak yaşamlarını idame ettirirler. Bu yerdeki sosyal uygulamaları, kurumsal yapıları ve ortak değerleri paylaşırlar ve bunlara göre şekillenirler. İçinde buldukları kültürel ortamda cinsiyet rollerini öğrenirler ve böylece sosyalleşmiş olurlar (Koca, 2020: 127).

Sosyal öğrenme kuramının prensiplerine göre kişiler hayatlarının ilerleyişinde aktif katılımcılardır, çevresel olaylar sonucunda yönlendirilen beyin fonksiyonlarını

kullanmazlar, oluşan çevresel faktörleri değiştirmek ve dâhil olmak isterler. Duyuşsal, beyin ve motorla ilgili sistemler, kişilerin hayatlarına yön ve anlam veren hedeflere ulaşabilmek için kullandıkları araçlardır. Düşünme davranışının fiziksel temeli ve işlevselliği arasında ciddi bir ayrım yapılması gerekmektedir. Bilişsel aşamalar yalnızca beyinle ilgili olaylarda ortaya çıkmaz, aynı zamanda karar verilmesi gereken süreçlerde de etkili olmaktadır. İnsan zihni sadece tepki verici (reaktif) değil, bununla birlikte yaratıcı, üretici kendisini yansıtıcı ve proaktif bir yapıya sahiptir. İnsanlar karar verme aşamasındayken üretken davranmaktadırlar, değişen duruma ayak uydurmak üzere ileride yapacakları hareketleri planlarlar, stratejik olarak seçilen tercihleri organize ederler, hareketlerinin işlevsel yönlerini değerlendirirler ve uygulayacakları hareketlerin olası sonuçları üzerinde değerlendirmelerde bulunurlar. Bu açıklamalara göre sosyal öğrenme kuramının prensipleri aşağıdaki gibi sıralanabilir(Bayrakçı, 2007: 210).

1. Kişiler başkalarının davranışlarını ve bu davranışların doğuracağı sonuçları gözlem ve analiz yaparak öğrenebilir.

2. Öğrenmen durumu davranışta değişiklik oluşmasıyla meydana gelebilir. Davranışçılar gerçekleştirenler öğrenme eyleminin davranışta kalıcı değişikliklere neden olmasının zorunlu olduğunu düşünürken, sosyal öğrenme kuramı savunucuları, kişiler sadece gözlem yaparak öğrenebildikleri için öğrenmenin davranış esnasında ortaya çıkması zorunlu değildir.

3. Algı öğrenme durumunda önemli rol oynar. Geçtiğimiz son 30 yılda sosyal öğrenme teorisi, kişinin öğrenme sürecine sürekli artarak bilişsel (algısal) olarak yaklaşmaya başlamıştır. Gelecekte ise pekiştireç ya da cezaların farkında olma ve beklentiler kişinin davranışında değişikliklere neden olabilmektedir.

4. Sosyal öğrenme kuramı davranışçı ve bilişsel öğrenme teorileri arasında bir geçiş veya köprü olarak kabul edilir(Bayrakçı, 2007: 198).

1.2.8. Sosyal Rol Kuramı

Bu kuramda kadınlar erkeklerden daha alt otoriteye ve statüye sahiptirler. Evin genel işlerini yaparken kadınlar erkeklerden daha fazla sorumluluk almaktadırlar. Cinsiyete dayalı eşitsizlik düşüncesi, kişilerin benliklerinin ve değer yargılarının üstlendikleri roller ile devam ettirdikleri faaliyetlerden ayrılmasına yol açan farklılaşma sürecine dayalıdır.

Sosyal rol kuramı erkek ve kadınlar arasında gerçekleşen davranışa bağlı tüm farklılıkların cinsiyet, sosyal roller ve kalıp yargılarıyla açıklanabileceğini dile getirmektedir. Sosyal rol kavramı; toplum tarafından belirlenen, sosyal bağ içerisinde

olan bireylerden beklenen öğrenilmiş tepkilerdir. Toplumlarda erkekler ve kadınlardan yapması beklenen sosyal roller ve bu beklentiler doğrultusunda farklı davranış türleri ortaya çıkmaktadır. Bu konu hakkında örnek olarak, birçok kültürde çocukların yetiştirilmesi ve bakımına ilişkin sorumluluklar erkeklerden çok kadınlara yüklenmiştir (Koca, 2020: 127).

Sosyal rol kuramının birtakım kavramları bulunmaktadır. Bu kavramlardan ilki rol çatışmasıdır. Rol çatışması kişiden birbiriyle uyumlu olmayan birden fazla rolü yerine getirmesinin beklenmesi sonucunda oluşur. Ceylan (2011)' a göre rol çelişkisi kişinin rolleri arasında hem kendisinden hem de toplumsal yapıdan kaynaklanan uyumsuzluk sonucu ortaya çıktığı gibi, roller arasında yer alan davranışların hepsinin aynı anda gerçekleştirilmesinin olanaksız olmasından da kaynaklandığını ifade etmektedir. İkinci kavram ise rol belirsizliği. Bu kavrama göre, kişilerin üstlendikleri rolleri yerine getirme aşamasında nasıl davranacaklarını bilememelerini ifade etmektedir.

Örneğin; zihinsel engelli bir kardeşe sahip bir erkeğin, bir taraftan engelli kardeşinin ihtiyaçlarını gidermede yardımcı olması beklenirken, bir taraftan da toplum tarafından ailesinin maddi giderlerine katkıda bulunması beklenmektedir. Bakım ve ev işleri gibi durumlarda rol almasının da cinsiyetiyle çeliştiğine ilişkin davranış ve tutum sergilenmekte, bu durum ise erkek kardeşin roller arasında belirsizlik yaşamasına, toplum içerisinde nasıl davranması gerektiği konusunda kararsız kalmasına sebep olabilir (Aykara, 2015: 104).

Son olarak rol fazlalığı kuramı yer almaktadır. Bu kurama göre rol fazlalığı, bireyin yapabileceği rollerden daha fazlasını üstlenmesinde kaynaklanmaktadır. Bir önceki kuramda verilen örnekte ki erkek kardeş engelli kardeşinin ihtiyaçlarını gidermek, aile gelirine katkıda bulunmak gibi rolleri yerine getirirken aynı zamanda sosyal hayatındaki rollerini de yerine getirmeye çalışmaktadır, bu durum rol fazlalığı olarak nitelendirilmektedir (Aykara, 2015: 87).

1.3. Toplumsal Cinsiyetin Sonuçları

Toplumsal cinsiyet algısı hem kadınlarda hem de erkeklerde olumsuz sonuçlara neden olabilmektedir. Ancak günümüz Dünya'sında ve özellikle yaşadığımız coğrafyada kadınlar üzerindeki etkilerinin daha fazla olduğu görülmektedir. Toplumsal cinsiyet algısının etkileri, çalışma hayatı ve sosyal hayat olmak üzere iki konu altında açıklanabilir.

Kadınlar çalışma hayatında birden fazla problemle karşılaşabilmektedirler. En başta istihdam olanakları kadınlarda daha az olması, eşit işe eşit olmayan ücret,

kariyerlerinde yükselmelerini engelleyen cam-tavan sendromu, çalışma ortamlarında mobbinge maruz kalmaları bu problemler arasında sayılabilmektedir (Sarıbaş, 2022: 2535).

İş hayatlarındaki sorumlulukları yanı sıra ev ortamındaki sorumluluklarında tamamen kadına yüklenmesi ve toplum içerisinde kadının öncelik olarak “annelik” ve “ev kadınlığı” görevlerini yerine getirmesi beklenmektedir. Bunların yanı sıra kadın bireylerin çoğunluğu, çocukların bakımıyla ilgilenmek, yaşlı bireylerin ihtiyaçlarını karşılama vb. durumlarla ilgilendikleri için iş hayatlarından kısa ya da uzun vadeli ayrı kalma durumları olmaktadır (Ak ve Çakıcı, 2018: 275).

Kadın bireylerin neden bu kadar az çalışma hayatına yer aldığı, işgücüne dâhil olmayla ilgili sorunlar ve engeller veya kadınların çalışmasının neden uygun görülmediği ile ilgili çalışmalara bakıldığında, en baskın nedenin “kadının tek görevinin ev işleri ve çocuk bakmak” anlayışının olduğu görülmektedir.

Kadınların istihdam edilmesini engelleyen birden çok neden bulunmaktadır. Bunlardan bir diğeri ise cinsiyete dayalı iş bölümüdür. Erkek ve kadın arasındaki eşitsiz durumların işyeri açısından değerlendirilmesinde 4 sebep kendini göstermektedir (Ak ve Çakıcı, 2018: 255).

Bunlar:

- Kadın ve erkek bireylerin iş ortamında cinsiyetleri ve buna bağlı uygulamaları ön plana çıkararak yapılaşmalara yol açması.
- Ortaya çıkan kalıp haline gelmiş yapılaşmaların erkek ve kadının işyeri tecrübelerine büyük ölçüde etki etmesi.
- Cinsiyeti temel alan ayrımcılığın, kadının kendine olan güvenini ve öz benliğini olumsuz yönde etkilemesi.
- İş ortamından uygulanan cinsiyete dayalı ayrımcılığın kadın erkek arasında eşit olmayan bir ortam meydana getirmesi.

Kadın bireylerin çalışma hayatında ikinci plana atılması gibi kadın emeği, gerçek emek olarak görülmemekte ve çoğunlukla kadın çalışanlara hizmete yönelik, düşük ücretli ve kalifiye olmayan işler yaptırılmaktadır (Çakır, 2008: 191). Cinsiyete dayalı iş bölümü uyarınca kadın özel alanla bağlantılı görüldüğü için kamusal yaşam içerisine yer almamış hatta kadına karşı tutumlar atfedilmiştir.

Sosyal açıdan etkilerine bakılacak olursa, toplumsal cinsiyet algısı kadınların toplum içerisinde kendilerini yetersiz hissetmelerine ve kendilerini gerçekleştirmelerine engel olmaktadır. Kadınların birinci derece sorumluluğunun evin idaresini sağlamak, aile bireylerinin ihtiyaçlarını karşılamak gibi düşünüldüğü için sosyal hayatına vakit

ayırıp ayırmamasının fazla bir önemi kalmamaktadır. Bu durumda kadınlar sosyal hayatlarından geride kalıp hem iş hayatında hem de toplum içerisinde motivasyon düşüklüğü, depresyon, aşırı kaygı vb. durumlar yaşayabilmektedir.

2. SİBER ZORBALIK

Saldırganlığın alt boyutu olan zorbalık, bireyin kendinden daha güçsüz kişilere uyguladığı bilerek ve isteyerek yapılan saldırgan davranıştır. Siber zorbalık davranışı ise online ortamda iletişim araçları kullanılarak başka kişileri kasti bir şekilde aşağılama tehdit etme, sosyal ortamlardan dışlama olarak ifade edilebilir (Dursun, vd., 2020: 469).

Son birkaç yüzyılda teknoloji gelişmiş ve beraberinde getirdiği olanaklar artmıştır. Toplum içerisinde ki genç kesim teknolojinin bu olanaklarını yaygın bir şekilde kullanmaya başlaması, geleneksel zorbalık kavramını daha ileriye taşıyarak teknoloji üzerinden zorbalık yapılmasına neden olmuş ve bu durum yeni bir kavram ortaya çıkarmıştır. Gelişen teknoloji eğitim, öğretim ve toplumsal yaşam gibi alanlara sağladığı kolaylıklar azımsanmayacak kadar fazladır. Bu faydaların yanı sıra çocuklar ve gençler arasında kontrol edilemeyecek kadar çabuk bir şekilde yayılmaya başlamış ve beraberinde birçok sorunun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu sorunların başında gelen durum ise siber zorbalık olarak ifade edilmektedir (Arıcak vd., 2012: 114).

Türkiye istatistik kurumunun (TÜİK) 2022 yılında yapmış olduğu çalışma neticesinde Türkiye'deki hanelerin %94,1'inin internete erişimi bulunmaktadır. İnternete erişim olanağı olan hane oranı İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS) 1. düzeye göre en üst seviyede olan yerler sırasıyla, %98,7 ile İstanbul, %98,3 ile Batı Anadolu (Ankara, Konya, Karaman) ve %94,4 ile Ege (İzmir, Aydın, Denizli, Muğla, Manisa, Afyonkarahisar, Kütahya, Uşak) şeklinde gerçekleşmiştir.

İnternet kullanımının bireylere göre oranı ise %85.0 olarak kayda geçti. İnternet kullanım oranı, 16-74 yaş grubundaki bireylerde 2021 yılında %83,6 iken bu oran 2022 yılında %85' e kadar yükseldi. Erkeklerin internet kullanım oranı %89,1 iken kadınların internet kullanım oranı %80.9 olarak ölçüldü (TÜİK, 2022).

Siber zorbalık hakaret ve tehdit davranışları, internet ve diğer dijital araçlar vasıtasıyla sergilenen küfür, art arda yapılan saldırgan davranışlar, birden çok teknolojik araçlar vasıtasıyla yapılan dedikodu, bireylerin kişisel fotoğraflarını başkaları ile paylaşma, korkutucu olabilecek bağlantılar paylaşma, bireyi küçük düşürecek mesajlar atma, cinsel içerikli sohbetler etme, bilerek yapılan taciz davranışları, başka kişilerin kimliğine bürünerek rahatsız etme, hedef olarak seçilen bireyi bilerek dışlama gibi bilerek ve sürekliliği olan kişiye ya da gruba zarar veren davranış ve tutumları içermektedir (Akyüz, 2020: 949).

Siber zorbalık geleneksel zorbalığa bazı yönleriyle benzemektedir. Aralarındaki en temel fark ise internet ve cep telefonu gibi sanal ortamlarda iletişim kurulabilen teknolojik unsurların zorbalık amacıyla kullanılmasıdır. Siber zorbalıkta kişiler arasında fiziksel bir temas olmasa da zorbalığa uğrayan kişi üzerinde ciddi sorunlar yaratabilmektedir (Topçu ve Baker 2010: 664).

Baker ve Kavsut (2007) siber zorbalık eylemlerine örnek olabilecek davranışların şu şekilde ifade etmişlerdir.

- Bir kişiyi neden olmadan sohbet odasından atma.
- Bir bireyin utanç verici kişisel resimlerini cep telefonu ile çekme.
- Mağdur kişiyle alakalı dedikodu yayma.
- Elektronik posta ya da cep telefonu ile alay edici, tehditkâr, aşağılayıcı, şiddet içeren ve cinsel taciz içeren mesajlar gönderme.
- Mağdur kişiye ilişkin küçük düşürücü web sayfalarını hazırlama.
- Mağdur kişinin bloglarına ya da web sayfasına tehdit edici, küçük düşürücü, incitici resimler ya da mesajlar yüklemek.
- Kamerası olan cep telefonu ile mağdur bireylerin uygunsuz fotoğraflarını internet aracılığıyla ifşa etme.
- Kişiyi utandıran ya da kötüleyen web sitesi kurma.

Bu davranışlara maruz kalan bireylerde bir takım belirtiler ortaya çıkmaktadır. Bu belirtilerin birkaç tanesi şu şekildedir (Korkmaz, 2016: 74).

- Bilgisayar başında çok vakit harcama.
- Uyku sorunu çekme veya kâbus görme.
- Depresif hissetmek veya neden yokken ağlamak.
- Ruh halinin sürekli belirsiz olması.
- Kendini iyi hissetmemek.
- Sosyallikten uzaklaşmak.
- Eğitim hayatında geri kalma.

Siber zorbalık aynı fiziksel şiddet olgusunda olduğu gibi birden fazla farklı nedene dayanmaktadır. Bu nedenler genellikle örgütsel, bireysel ve sanal ortamdan kaynaklı olarak üç temel başlıktan oluşmaktadır (Çakır ve Kaygısız, 2020).

Bireysel Nedenler:

Zorba bireylerin kişisel özellikleri; rahatsızlık verme, tehdit etme, eğlenme, dalga geçme, yatkinliklerini ve teknolojik yeteneklerini öne çıkarma isteği; mağdura yapmak

istemediği bir şeyi yaptırmak veya zorbalık yapan kişinin çıkarlarını gözetecek şekilde karar vermesini ve bu doğrultuda hareket etmesini sağlamaktır.

Örgütsel Nedenler:

Bilgi güvenlik politikalarında oluşan eksiklikler ve bu politikaların göz ardı edilmesi, özel hayat ve iş dengesinin zarar görmesi, kişisel bilgilerin güvenliği ve mahremiyetini koruma konusunda özenli davranmaması, zorba ve kaba davranışlara toleranslı davranması ve tüm bu davranışlara alt yapı hazırlayan örgüt kültürünün olmasıdır.

Sanal Ortamdan Kaynaklanan Nedenler:

Aşağılayıcı ve tehditkâr video, fotoğraf, metin ve ses gibi içeriklerin hızlı bir şekilde çok fazla kişiye ulaştırabilmesi; bunların sosyal paylaşım sitelerinde ve internet sitelerinde başka kişilerin ulaşmasına olanak sağlaması, paylaşımların üzerinde düzeltmeler yapılmasına ve depolanmasına imkân sağlanması, mağdur olan kişilerle yüz yüze iletişimin olmaması, buna bağlı olarak zorbalık yapan kişinin bu davranışları üstlenmemesi, mekân ve zamandan bağımsızlık, kimliğini saklayabilme, sanal platformların yeteri kadar denetlenmemesi, genellikle zorbalık yapan kişinin bulunamaması, yasal yaptırımlardaki eksikliklerden kaynaklanmaktadır (Çakır ve Kaygısız, 2020).

2.1. Siber Zorbalık ve Cinsiyet

Cinsiyet kavramı saldırganlık kavramının açıklamasında olduğu gibi, siber zorbalık alanında da etkili bir değişkendir. Yapılan araştırmalara göre siber zorba/mağdurlar cinsiyete bağlı olarak farklılıklar göstermektedir. Erkekler kadınlara oranla daha az siber zorbalığa maruz kalmaktadırlar. Erkekler her ne kadar geleneksel zorbalık yapmaya meyilli olsalar da hem zorbalığa maruz kalma hem de zorbalık yapma durumu cinsiyet bazında bakıldığında farklılıklar görülmektedir. Erkekler geleneksel zorbalık türünde, fiziksel zorbalığı daha fazla yaparken kadınlar toplumsal dışlama ve dedikodu yapma gibi dolaylı yolları tercih etmektedirler. Cinsiyet açısından bakıldığında kadınların siber zorbalık yapma davranışına daha yatkın oldukları görülmektedir (Toprak, 2018: 13)

Kadın bireylerin erkek bireylere oranla siber zorbalığa dâhil olmalarının çok daha uzun süreçlerde gerçekleştiği görülmektedir. Yine yapılan araştırmalar dâhilinde kadınların erkeklerden daha çok, siber zorbalığa uğramış kişilerin haberleri olmadan fotoğraflarını çekerek online ortama yükleme eğilimlerinin olduğu görülmüştür. Erkek

bireylerin geleneksel zorbalık yapma eğiliminde oldukları görülmüş, kadınlarda ise sosyal medyayı daha fazla kullandıkları için sanal ortamda zorbalık yapma eğilimlerinin daha fazla olduğu belirlenmiştir. Ancak yapılan araştırmalarda görülüyor ki kadın bireylerin siber zorbalığa maruz kalma durumları erkek bireylere oranla daha fazladır (Ayas, 2016).

2.2. Siber Zorbalık ile Geleneksel Zorbalık Arasındaki Farklılıklar

Siber zorbalık, geleneksel zorbalık teriminin üç özelliğini taşımaktadır. Bu özellikler; kasıtlı olarak zarar verilmek istenmesi, zamana yayılan ve tekrarlayan olması ve kişiler arası ilişkide güç eşitsizliğinin olmasıdır. Ancak siber zorbalık diğer zorbalık türlerinde farklı olgulara sahiptir, bu bakımdan geleneksel zorbalıktan farklı özellikleri bulunmaktadır. Bazı araştırmacılar sanal ortamın kendine özgü özelliklerinin olduğunu ve bu durumda siber zorbalığın oluşmasını açıklayabileceğini ve siber zorbalığın etkisinin geleneksel zorbalıktan çok daha kötü hale gelebileceğini dile getirmektedirler(Erbiçer, 2017).

Geleneksel zorbalıkta, fiziksel ortamda gerçekleştiğinden, zorbalık yapan kişi zorbalığa uğrayan bireyin çektiği acıları ve bireyin duygusal anlamda nasıl olduğunu görebilmektedir ve bu durumdan haz alabilmektedir. Zorbalık eylemini gerçekleştirirken zorbalık yapan kişinin kimliğini gizlemesi zordur (Dursun, vd., 2020: 469).

Geleneksel zorbalıktan farklı olarak siber zorbalık, zorbalık yapan bireyin iletişim araçlarını kullanarak kimliğini gizlemesine olanak sağlamaktadır. Bu durum kimliğini gizleyen zorbanın, zorbalığa maruz kalan kişinin olumsuz tepkilerini görmek zorunda kalmadan, zorbalık davranışlarını yapmasını da kolaylaştırmaktadır (Dursun, vd., 2020: 469).

Siber zorbalığın geleneksel zorbalıktan farklı yönlerinden biri de kısa sürede büyük kitlelere ulaşabiliyor olmasıdır. Kısa sürede bu kadar hızlı yayılması siber zorbalığın kontrol altına alınmasını ve zorbalıkla mücadele edilme sürecini zorlaştırmaktadır.

Geleneksel zorbalık ile siber zorbalık arasındaki bir diğer fark ise siber zorbalık olarak nitelendirilen bazı davranışların. Zorbalık yapan kişiler tarafından “oyun” gibi görülmesidir. Zorba kişiler bu davranışlarını şaka ve oyun adı altında açıklayarak sorumlulukları üstlenmekten kaçınmaktadırlar. Zorba kişi tarafından şaka ve oyun olarak görülen bir tutum veya davranış mağdur tarafından zorbalık olarak algılanabilmektedir (Willard, 2006).

Slonje ve Smith siber zorbalık davranışını geleneksel zorbalıktan ayıran özellikleri şu şekilde ifade etmişlerdir:

1. Mağdur kişilerin her an zorba davranışlarla karşı karşıya gelme ihtimalinin bulunması, mağdurun zorbalıktan kaçınmasının imkânsız hale geldiğini göstermektedir. Geleneksel zorbalıkta mağdur, zorbalığa uğradığı ortamdan uzaklaştıktan sonra bu davranışlardan kurtulabilmektedir. Online ortamda gerçekleşen zorbalıkta ise, zorba kişi günün her anında mağdur olan kişiye zorbalık yapmaya devam edebilir.

2. Siber zorbalığa tanık olan kişi sayısı daha fazladır. Bu nedenle siber mağdurun hissettiği olumsuz duyguların şiddeti artmaktadır. Ayrıca siber zorbalık araç ve gereçlerine çok kolay bir şekilde ulaşılabilir olması zorbalığın kontrol altına alınmasını zorlaştırmakta ve geleneksel zorbalıktan daha tehlikeli bir hal almasına neden olmaktadır.

3. Siber zorbalıkta kişiyi kimliğini saklayabilme imkânı olması ve mağdurla aynı yerde bulunmadıkları durumlarda zorbanın sergilediği tutumların mağdurda ortaya çıkardığı olumsuz sonuçları görmesine engel olmaktadır. Zorbalık yapan kişinin bu davranışlar sonucunda mağdur kişi üzerindeki etkilerini görememesi empati yapmasını imkânsız hale getirmektedir. Siber zorbalık yapan kişilerin kimliklerini gizlenebiliyor olması, zorbanın saldırgan davranışlarını istediği zamanda ve istediği şekilde yapmasına ve mağdur olan kişi zorbalık yapan kişinin kim olduğunu bilmemesi, mağdurun geleneksel zorbalıkta olduğundan daha fazla etkilenmesine ve kendisini çaresiz hissetmesine neden olmaktadır (Slonje ve Smith, 2008: 147).

2.3. Siber Zorbalık Türleri

Siber zorbalık birçok araştırmacı tarafından doğrudan siber zorbalık ve dolaylı siber zorbalık olmak üzere iki kısımda ele alınmıştır. Siber zorbalığın diğer türleri ise, kızdırma(falaming), online taciz, iftira, başka bir kimliğe bürünme, başkasının kişisel bilgilerini internet ortamında ifşa etme, dışlama şeklindedir (Vandebosch ve Van Cleemput, 2009).

Doğrudan Siber Zorbalık:

- Kasıtlı olarak mağdura virüslü dosyalar gönderme.
- Mağdurun hor görülmesi, aşağılanması, tehdit edilmesi ve bu gibi durumların çok sayıda kişiyle paylaşılması.
- Mağduru görüntü, video ve bir gönderinin altına yazılan yazılar olarak ifade

edilen “caps” gibi görsel materyaller kullanarak aşağılaması.

- Sosyal açıdan mağdurun hedef seçilmesi ve buna bağlı olarak zorba davranışlar sergilenmesi

Dolaylı Yoldan Siber Zorbalık:

- Mağdurların kişisel bilgilerinin izinlerini almadan alınması ve başka kişilerle paylaşılması.

- Sosyal medya platformlarını ve iletişim araçlarını kullanarak mağdurları hedef alan asılsız iddia, yalan, dedikodu ve iftiralar da bulunmak.

- Sosyal ağları kullanarak mağdurun kişilik haklarını, onur ve gururunu incitmeye yönelik saldırılarda bulunmak.

Olarak tanımlanmaktadır (Vandebosch ve Van Cleemput, 2009).

2.3.1. Çevrimiçi Kavga-Kızdırma (Flaming)

Bireyler arasında iletişim araçlarını kullanarak ortaya çıkan ve kısa süren tartışmalardır. Siber zorbalık yapan kişi mağduru tahrik etmek amacı ile tehdit ve hakaret içeren mesajlar gönderir. Zorba bununla birlikte mesajlarında agresif tavırlar sergilemekte ve mağduru incitmekten çekinmemektedir. Mesajlara anlamlar yüklemek ve mağdurun daha fazla öfkelenmesini sağlamak için yazdığı yazıların karakteristik özelliklerini değiştirmektedir. Kısaca kişilerin çevrimiçi iletişim araçlarını kullanarak sözel kavga, hakaret, tehdit, aşağılama vb. davranışlar sergilemeleridir (Bayram vd., 2024: 158).

2.3.2. Çevrimiçi Taciz (Online Harassment)

Bir kişiye ya da gruba çevrimiçi ortamda saldırgan mesajlar gönderildiği siber zorbalık türüdür. Yapılan bu saldırgan davranışlar istikrarlı bir şekilde tekrar etmektedir. Bu saldırgan davranışlar kişileri utandırma, aşağılama, dışlama, mağdurun fotoğraflarını çevrimiçi ortamda yayınlama olarak ifade edilebilir (Turan vd., 2016: 31).

2.3.3. İftira (Slander)

Hedef olarak seçilmiş bir birey hakkında doğru olmayan, zarar verici ve acımasız sözlerin sanal ortamda paylaşılmasıdır. Zarar verici bu davranışlar kişinin itibarını zedelemek veya arkadaşlık ilişkilerinin bozmak amacıyla sanal ortamda paylaşılabilir ya da başka kişilere gönderilebilir. Bu davranışlara ek olarak söylenti çıkarma ve dedikodu yapmak eklenebilir. Bu durumda mağdur olan kişi kendini ifade etme çabasına girer. Bu

çabalar sonucunda psikolojik ve fiziksel çöküntüler yaşayabilir (Akça ve Sayımer, 2017: 6).

2.3.4. Başka Kimliğe Bürünme (İmpersonation)

Başka bir kimliğe bürünme, kişinin şifresini ele geçirerek hesabının kontrolünü alma veya şifre ve parolasını öğrenerek başka kişilere mağdurun başını ağrıtabilecek, karşıdaki kişinin kendini kötü hissetmesine ve arkadaşları arasındaki saygınlığının kaybolmasına neden olacak mesajları sanki mağdur kişi atıyormuş gibi gönderme olarak ifade edilebilir.

Bu eylemler mağdur kişiye ait sosyal medya hesapları, bloğu, web sayfası, profili ve iletişim ve bilgi araçlarından birisi ile yapılabilir. Siber zorbalığın bu türünün yaygın olması ergenler arasında birbirlerine olan güvenin simgesi olarak aralarında sosyal medya hesaplarının ve diğer çevrimiçi hesapların şifrelerini paylaşmalarından kaynaklanmaktadır (Erbiçer, 2017).

Siber zorbalığın bu türünde zorba kişi ele geçirdiği hesaplardan hesap sahibinin arkadaşlarına, yakınlarına, değer verdiği kişilere uygun olmayan, tehdit içerikli, alay edici ve aşağılayıcı mesajlar gönderebilmektedir. Bu durumun ardından mağdur kişi kendini çevresine açıklama sürecinde psikolojik olarak bunalıma girmesi kaçınılmaz bir durum haline gelir.

Bu türde zorbalık yapan kişinin kimliğinin belirlenmesi de mağdur açısından çok zor olabilmektedir.

2.3.5. Başkasının Kişisel Bilgilerini İnternet Ortamında İfşa Etme

Kişinin başkalarının görmesinin veya bilmesinin istemediği utanç verici, özel ve kişisel resimlerinin, videolar, bloglar, internet sayfaların sohbet odaları, e-posta ve metin mesajları yoluyla üçüncü kişilere paylaşılmasıdır. Bir kişinin şahsi telefonundaki mesajları izin almadan okumak, kişinin rızası olmadan fotoğraf veya video çekmek de bu zorbalığın bir uzantısı olarak görülmektedir (Nadali vd., 2013: 326).

Bu türdeki bir zorbalık bazen birini tehdit etme amacıyla bazen de biten bir ilişkide karşıdaki kişiden intikam alma amacıyla da yapılmaktadır. Siber ortamda zorbalık yapan kişi mağdur olan kişinin başka birisiyle paylaşmak istemediği özel bilgilerinin arkadaşı gibi yaklaşarak öğrenmesi ve bunları başka kişilere göndermesi veya çevrimiçi ortamda yayması da siber zorbalık olarak tanımlanır.

2.3.6. Dışlama

Kişinin çevrimiçi guruplara alınmaması ya da dâhil olduğu çevrimiçi guruplardan farklı nedenlerle çıkarılmasını içermektedir. Bu duruma sosyal medya hesaplarındaki arkadaş listelerinden çıkarma veya çevrimiçi oyunlarda kişiyi dâhil etmeme ve oyun odalarından atma davranışları da örnek olarak verilebilir (Türk, Şenyuva, 2021: 468).

2.4. Siber Zorbalık Araçları

Sosyalleşme platformlar teknolojinin gelişmesiyle birlikte geliştiler ve değıştiler. İletişim araçlarının keşfedilmesiyle sosyalleşme başlamış oldu. Bu keşiflerin başında sabit telefonlar gelmektedir. Siber zorbalık anlamında bakıldığında yapılan zorbalık hareketleri ilk olarak sabit telefonlar aracılığıyla gerçekleştirilmiş olduğu görülmektedir. Bu durumun sebebi internet üzerinden yapılacak olan zorbalık davranışları; dolandırıcılık, psikolojik şiddet gibi davranışlar telefon üzerinden de gerçekleştirilebilmektedir.

Yapılan araştırmalara bakıldığında bazı kişilerin can sıkıntılarını gidermek ve eğlenmek için ankesörlü telefonla bağlanarak başka kişilerin canlarını sıktıkları görülmüştür. Sabit telefonlar teknolojinin gelişmesiyle birlikte yerlerinin akıllı telefonlara bırakmışlardır. Akıllı telefonlar ortaya çıktığı andan itibaren insanlar için vaz geçilmez hale gelmiştir. İnternet bağlantısının daime kişinin elinin altında olması siber zorbalık yapmasını kolaylaştırmıştır. Buna bağlı olarak cep telefonları siber zorbalık alanında en fazla kullanılan araç olmuştur (Anlar, 2022: 11).

Sabit telefonlarla başlayan siber zorbalık davranışları Web 2.0 teknolojisinin icat edilmesiyle çevrimiçi internet ağları üzerinden devam etmiştir. 1960 yıllarında icat edilmiş olan bu teknoloji ile kişiler arasında iletişimin kolay bir şekilde sağlanması ve evrensel bilgilere rahatça ulaşmaları sağlanmıştır. Siber zorbalık için kullanılan mecralar daha sonra Web 2.0 teknoloji sayesinde oluşturulan internet ağları üzerinden yapılmaya başlanmıştır. Bilinen en yaygın siber zorbalık mecraları şu şekildedir; cep telefonları, blog siteleri, anket siteleri, forumlar, e-posta alanları, anlık mesajlaşma uygulamaları, sohbet odaları, web siteleri ve sosyal medya uygulamalarıdır (Anlar, 2022: 11).

2.4.1. Anlık Mesajlaşma

Anlık mesajlaşma kişilerin internet vasıtası ile sosyal medya hesaplarında var olan (whatsapp, instagram, twitter, facebook, skype vb.) arkadaşlık listesindeki kişilerle eş zamanlı olarak sohbet edebilmesine imkân sağlamaktadır. Siber zorbalık yapan kişi,

anlık mesajlaşmayı mağdur kişiyi aşağılayıcı tehdit içerikli mesajlar yollamak ve birden fazla kişiyle aynı anda konuşma imkânı olduğundan bir konuşmada geçen olayı başka bir kişiye kopyala yapıştır yapmak amacıyla kullanmaktadır.

Bunlarla birlikte, siber zorbalık yapan kişiler anlık mesajlaşma uygulamalarını, gerçek kimliklerini gizlemelerine imkân sağlayan gerçek dışı kullanıcı görüntüleri oluşturmak, bireyleri engelleyerek dışlamaya çalışmak ya da başka kişilerin özel hayatları ile ilgili bilgileri birden çok kişiyle izin almadan paylaşmak amacıyla kullanabilmektedirler (Türk ve Şenyuva, 2021: 468).

2.4.2. Cep telefonu

Cep telefonları ağırlıklı olarak sözel iletişim kurmak için kullanılmaktadır. Ancak gelişen teknoloji kişilerin birbirleriyle görüntülü konuşmalarına olanak sağlamaktadır. İletişim kurmanın bu kadar kolay olması zorba kişilerin siber zorbalık yapma davranışları da o denli kolaylaşmıştır. Yapılan araştırmalara göre telefon siber zorbalık için en çok kullanılan araç-gereç olmuştur. İletişim kurmanın yanı sıra gelişen ve değişen teknoloji ile birlikte telefon kullanımının yaygınlaşması ve video:/kamera vb. gibi özelliklerinde eklenmesi zorbalık davranışlarının daha da yaygınlaşmasına neden olmuştur (Erbiçer, 2017).

2.4.3. E-Posta

E-Posta birden çok alıcıya sözel, görsel ve işitsel materyalleri barındıran mesajların iletilmesine imkân veren eş zamanlı olmayan bir iletişim aracıdır. Bu iletişim aracıyla siber zorbalık iki şekilde gerçekleşmektedir. Birinci şekilde zorba, hedef seçtiği kişiye doğrudan kendisi e-posta iletmektedir. Diğer şekilde ise hedef seçtiği kişiyi çeşitli zararlı sitelere üye yaparak zararlı e-postalarla karşı karşıya gelmesine neden olmaktadır (Türk ve Şenyuva 2021: 479).

E-posta platformunun siber zorbalık tarafından tercih edilmesinin iki temel nedeni bulunmaktadır. Bu nedenlerden ilki, çok kısa sürede çok fazla kişiye ulaşarak mağdur kişiyi küçük düşürme, taciz etme ve kişinin paylaşılmasını istemediği özel bilgilerini başkalarıyla kolaylıkla paylaşabilmesidir. İkinci neden ise zorba kişinin yapmak istediği eylemleri e-posta aracılığıyla çok hızlı bir şekilde gerçekleştirebiliyor olmasıdır ve bu davranışları sergilerken kimliğinin açığa çıkması daha zordur.

2.4.4. Sohbet Platformları

Kişiyi başka bireylerle eş zamanlı olarak iletişim kurma imkânı vermektedir.

Sohbet odalarının amacı kişinin başka kişilerle iletişim kurması ve bilgi paylaşmasını sağlamaktır. Bu platformlarda görüntülü, sözel ve işitsel iletişim kurulabilmektedir. Sohbet odalarında siber zorbalık davranışları kişiyi utandırma, düşünce ve duygularına saldırma ve cinsel hayatıyla ilgili açıkça konuşma şeklinde gerçekleşmektedir.

Sohbet platformlarında siber zorbalık yapan kişi kimliğinin açığa çıkmayacağını düşündüğü için aklına gelen her şeyi ve zorbalık olacak tüm davranışları korkmadan yapabilmektedir (Erbiçer, 2017).

2.4.5. Sosyal Paylaşım Platformları

Bireylerin birbirleriyle paylaşım yapmalarına imkân sağlayan, kurumsal ya da kişisel sayfalar vasıtasıyla dijital içerik oluşturup, olaylara bakış açınızı, düşüncelerinizi, fikrinizi, nerede bulunduğunuzu, gün içerisinde neler yaptığınızı, reklamlarınızı, fotoğraflarınızı veya sizin için önemli olan olayları çevrimiçi olarak etrafınızdaki insanlarla paylaşabileceğiniz bir ağ olarak ifade edilebilir.

Bu ağlarda kişiler kendi resimleri ya da başka tür resimleri taşımak, paylaşmak ve eğlenmek kolay bir şekilde yapılmaktadır. Ancak bu paylaşımları yaparken gerekli güvenlik önlemleri alınmadığında iftira veya dedikodu yaymak gibi kötü amaçlarda kullanılabilir. Sosyal platformlarda daha fazla çevre edinmek adına toplum tarafından yapılan baskı, çocukları bu platformlarda kendilerini savunmasız bırakacak şekilde tanımadıkları kişilerle kişisel bilgilerini paylaşmaya itebilmektedir. Kişiler bilgilerini değiştirerek sahte hesap açma ve kurban seçtikleri kişilere başka birisi gibi yaklaşma durumları da oldukça kolay olmaktadır (Serin, 2012: 24).

Sosyal medya platformlarında görülen diğer bir zorbalık türü ise toplu şekilde yapılan linç girişimleri ya da toplumun belli kısımlarına yapılan zorbalık davranışlarıdır. Online ortamlarda kendi fikirlerini, düşüncelerini veya fotoğraf/videolarını paylaşan bireylere kasıtlı ya da kasıt olmadan bir grup ya da bir kişi tarafından paylaşan kişiyi incitecek, utandıracak, travma geçirmesine neden olacak davranışlar şeklinde gerçekleşmektedir.

Sosyal platformlarda gerçekleşen bu davranışlar toplumdaki belirli kısımlarda zorbalık olarak görülmektedir. Bu gruplar özellikle kadınlar, yaşlılar, göçmenler, farklı dine mensup kişiler ve engeli bulunan insanları içermektedir.

2.4.6. Bloglar

Bloglar çoğunlukla kişinin anılarını, farklı konulardaki düşüncelerinin, görüşlerinin yeni tarihten eski tarihe göre sıralanmış bir şekilde yayımlandığı, farklı

kişilerinde bu paylaşımları görebildiği ve yorum yapabildiği günlük tarzı web siteleridir (Türk ve Şenyuva, 2021: 468).

2.4.7. Web Siteleri

Online internet siteleri üzerinden erişilebilen, site içerisindeki görseller ve metinler ile kullanan kişiye hizmet sunan sayfalardır. Bu siteler kişi, kurum ya da kuruluşlar tarafından oluşturulabilmektedir

Web sitelerinin yayınlanabilmesi için sitenin ve site içerisindeki müzik, resim gibi verilerin sunucu ismi verilen ileri düzey bilgisayarlarda depolanmasını kapsayan barındırma hizmetini almak mecburiyetindedir. Bu barındırma hizmeti veren sitelerin başında gelenler, Geocities, Angelfire ve Tripod'tur. Web siteleri siber zorbalığın sıklıkla kullandıkları mecralardan biri haline gelmiştir. Bu sitelerden kişinin izni ya da haberi olmadan resim ve videoları yüklenebilir ve kişinin fiziksel sorunları başkalarının görmesine neden olabilir (Serin, 2012: 24).

Mağdur kişilerin fiziksel özelliklerini küçük düşürücü ve aşağılayıcı bir şekilde gösterebilirler. Bu durum sonrasında mağdur olan kişi psikoloji olarak ciddi anlamda etkilenecek, kendini toplumdaki soyutlamaya çalışır ve asosyal bir yapıya bürünmesi kaçınılmaz olur.

2.4.8. Forumlar

Belirli konularda fikir alışverişini yapabileceği ve bu bilgiler doğrultusunda tartışılabilen eş zamanlı olmayan bir iletişim mecrasıdır. Bu mecrada birbirine benzeyen ilgi alanlarına sahip gruplar için tasarlanmıştır.

Bu formlara katılabilmek için üye olmak gerekmektedir ve genel olarak bu işlem ücretsiz olarak yapılmaktadır. Üyelik işlemi yaparken kişinin takma ad ve şifre oluşturması istenir. Bireyler üye olmadan da bu formlara giriş yapabilmeleri mümkün ancak bu durumdan bazı kısıtlamalar olabilmektedir. Üyelik işlemi yapılırken kişisel bilgilerin istenilmemesi ise zorbalık davranışlarının oluşmasını tetiklemektedir. Siber zorbalık yapan kişiler takma isim kullanarak girdikleri bu mecrada, karşıdaki kişiyi aşağılayıcı, küçük düşürücü ve düşünceleriyle dalga geçmek gibi uygunsuz davranışlar sergilemektedirler. Bu davranışların yanı sıra zararlı iletiler göndermekte ve kişiye asılsız itiraflara atabilmektedir (Erbiçer, 2017).

Bu davranışları yaparken kimliğinin açığa çıkarmaması zorbalık yapan kişiyi daha da cesaretlendirmektedir.

2.4.9. Anket siteleri

Bu siteler kullanıcılarına bazı kişileri belli konular çerçevesinde değerlendirmek amacıyla anket oluşturma ve uygulama imkânı vermektedir. Siber zorbalık yapan kişiler anket sitelerinin okulun en çirkini kim, en tembel kim ya da en şişko olan kim şeklinde oylamalar oluşturmak için kullanabilmektedirler.

Bu tarz sitelerin denetiminin yeterli olmaması siber zorbalık davranışlarının artmasına neden olmaktadır (Erbiçer, 2017).

2.5. Siber Zorbalıkta Kuramsal Çerçeve

Siber zorbalığın kuramsal alt yapısına dair yapılan çalışmaların sayısı oldukça azdır. Yapılan çalışmalar kuramların belli bölümünün sadece siber zorbalığı açıklamaktayken, bazı kuramlar siber zorbalığın suç psikolojisi ve saldırganlık ile sosyal psikoloji kuramlarıyla açıklamaya çalışmaktadırlar. Fakat siber zorbalığın her dalını açıklayan net bir teori yoktur. Bu çalışmada bazı kuramlar ele alınarak açıklanmaya çalışılmıştır.

2.5.1. Barlett ve Gentile'nin Siber Zorbalık Modeli

Barlett ve Gentile farklı kuramların genel zorbalık davranışını açıklasalar da siber zorbalığı tanımlamakta yeterli olmayacağını ifade etmişlerdir. Bu sebeple genel öğrenme modelleri ve genel saldırganlık kuramından yola çıkarak online ortamın özelliklerine has bir kuram oluşturma ihtiyacı duymuşlardır. Bu model siber zorbanın kimliğini gizleyebilmesi ve geleneksel zorbalıkta karşılaştığımız zorbalık yapan kişi ile mağdur kişi arasındaki fiziksel güç dengesizliğinin siber zorbalıkta olmaması siber zorbalığa has özellikler olarak değerlendirmeye almışlardır (Barlett ve Gentile, 2012: 135).

Bu kurama göre bakıldığında öğrenme hayatı devam ettikçe kişi davranışlarının duygusal, bilişsel, davranışsal ve sosyal sonuçları ile olay hakkındaki fikirlerini söylemektedir. Siber zorbalıkta da bu tarz yaşantılarla deneyim kazanan zorba kişi, kimliğinin açığa çıkmadığını, fiziksel olarak güç eşitsizliğinin önemsiz olduğunu ve buna bağlı olarak mağdur kişiler üzerinde güç kullanabildiğini, zorbalık davranışı sonrasında herhangi bir fiziksel yaptırımla karşı karşıya kalmayacağını, zorbalık davranışlarının mağdur üzerindeki fiziksel ve zihinsel etkilerini görmediğini öğrenir. Bu durumda zaman içerisinde siber zorbalık davranışlarına karşı sempati beslemeye başlar ve bu davranışların artmasına neden olabilir (Akgül, 2020: 149).

Geleneksel zorbalık ile siber zorbalık davranışları arasında bir bağlantı olduğunu gösteren araştırmalar bulunmaktadır. Ancak Barlett ve Gentile siber zorbalık karşısında gösterilen tutumun geleneksel zorbalıkta bulunma davranışını etkilemiyor olmasını dile getirerek, bu modelin sadece siber zorbalığa özgü olduğunu belirtmiştir. Bir başka çalışmada ise teknoloji erişimi algısı, internet ortamında geçen süre ve yaş olmak üzere üç dışsal değişkenin etkisi üzerinde durulmuştur. İnternette harcanan zamanın artması, siber zorbalık davranışlarını etkileyen en önemli değişken olarak ifade edilmiştir.

Yaş faktörü teknolojiye erişimle ilişkili bulunurken, içinde bulunulan ülkenin internete erişim kolaylığı algısı sadece siber zorbalık ile ilişkilendirilmiştir. Bu değişkenlerin modele entegre edilmesi zorbalık davranışlarının engellemesi açısından önem arz etmektedir. Ergenlik çağına gelmiş bireylerin internet ortamında geçirdikleri süre ve içinde buldukları ülkedeki internete erişim olanakları siber zorbalığa karşı yapılmış olan yasal düzenlemeler hakkında bilgi edinmelerini engelleme davranışlarına da dikkat edilmesi gerekmektedir (Akgül, 2020: 167).

2.5.2. Rutin Aktiviteler Kuramı

Siber zorbalık davranışlarını açıklamaya çalışan bir başka kuram ise rutin aktiviteler kuramıdır. Bu kuramda işlenen suçun ortaya çıkmasına olanak sağlayan koşullar açıklanmaya çalışılmıştır. Rutin aktiviteler kuramına göre bir suçun gerçekleşmesi için üç koşul gereklidir. Bu koşullar, suçu işleme motivasyonu olan kişi, suça uygun hedef ve gerekli denetimlerin yapılmadığı ortamlardır. Sosyal medya mecralarında da yeteri kadar denetim yapılmadığından zorbalık yapmaya yatkın kişiler kötü amaçlı davranışlarını rahat bir şekilde yapmaktadırlar.

Bireyler sosyal medya mecralarının rahat ulaşılabilirliği ve kolay kullanımı olduğundan tercih etmektedirler. Ancak bu kolaylık ve rahatlık bireyleri siber zorbalık davranışları karşısında savunmasız hale getirmektedir. Siber zorbalık davranışlarına maruz kalan kişiler günlük yaşantılarına devam ederken zorluk yaşamaktadırlar. İnternet bireylerin sosyal medya gibi platformlarda vakit geçirmesine, çeşitli platformlarda oyun oynamasına ve paylaşım yapmalarına olanak sağlamaktadır. Sosyal medya platformları asıl kullanım amacı dışında yeni kişilerle tanışma ve sosyalleşme amacıyla da kullanılmaktadır. Bu nedenle de bireylerin günlük yaşantılarında bulunan bu faaliyetleri ve bu faaliyetler için ayırmış oldukları vakitler siber zorbalık davranışlarıyla karşı karşıya gelme olasılığını arttırmıştır (Derin ve Yıldız, 2019: 153).

Bu kuram diğer kuramlardan farklı olarak mağdur veya zorbalının özellikleri yerine suçun işleneceği mekâna ve zamana odaklanır. Buna bağlı olarak mağdur ve

zorbanın dışında suçun işleneceği mekân etkilidir. Rutin aktiviteler kuramında zorbalığı yapmaya emin olan ve bununla kendini motive eder. (Göger, 2021: 27).

2.5.3. Sosyal Ekolojik Kuram

Bu kuram Bronfenbrenner (1997) tarafından öne atılan, çocuk yaştaki kişilerin davranışlarının belirlenmesinde içinde bulunduğu çevrenin rolüne vurgulama yapan bir kuramdır. Çocuğun çevresinde bulunan aile, arkadaşlar gibi sistemlerin çocuğun gelişim aşamasındaki etkilerini açıklar. Bu çevre çocuğun en yakın olduğu aileden, onu dolaylı yoldan etkisi altında bırakan aile fertlerinin çalışma ortamları gibi faktörleri açıklar. Bronfenbrenner birbiri ile iç içe olan beş sistemden bahseder. Çocuğun direkt olarak iletişim halinde olduğu ailesi ve arkadaşları “mikrosistem”; aile ve öğretmenleri arasında oluşan etkileşim “mezosistem”; çocuğun doğrudan iletişim halinde olmasa bile aile ve arkadaşlarını içeren mikrosistemi etkileyen her türlü sosyal etki “ ekzosistem”; çocuğun değerleri, toplumsal çevresi, yasaları ve gelenekleri gibi daha kapsamlı etkiler, “makrosistem” ve son olarak zamanla oluşan gelişmeler “Kronosistem” olarak ifade edilmektedir (Akgül, 2020: 149-167).

Bu kuram siber zorbalığa uyarlandığından bahsi geçen katmaların siber zorbalık davranışlarının oluşmasında ya da devam ettirilmesinde birer birer ele alınmaktadır. Ergen kişilerin ailesi, öğretmenleri ve arkadaşları arasında oluşan karşılıklı ve direkt olarak yapılan iletişim siber zorbalık açısından önem arz etmektedir. Çocuğun içinde yaşadığı toplumdaki akranlarının siber zorbalığa dair tutumları; ailesinin ve öğretmenlerinin bu konuyla alakalı bilgi seviyeleri, davranışları ve tutumları; çevrelerinde meydana gelen siber zorbalık ve buna bağlı oluşan siber mağduriyet olaylarına karşı verilen tepkiler siber zorbalık yapacak kişinin ve siber mağdurların verecekleri tepkileri etkilemektedir (Akgül, 2020: 150).

Geçirmiş olduğumuz pandemi sürecinin kronosistem değişkeni olduğu düşünüldüğünde ekolojik sistem kuramı bakış açısına göre pandemi döneminde siber zorbalık davranışlarının gerçekleşmesinde birden fazla sistemin etkileşimi ve etkisi siber zorbalığın gerçekleşmesine neden olmuş olabilir.

Siber zorbalığı ekolojik açıdan incelemeye çalışan bir diğer çalışma ise Görzige ve Machockova'nın yaptığı çalışmadır. Araştırmada zorbalık davranışı ile ilgili faktörler, sosyal, kültürel ve bireysel seviyelerde incelenmeye çalışılmıştır. Araştırmanın verilerine göre siber zorbalıktan kaynaklanan riskler ve siber zorbalıkla mücadele etme tarzları: savunmasız gruplar içerisinde yer alma ve psikolojik olarak dayanıklı olma faktörlerine göre değişkenlik göstermektedir. Sonuçlara göre unsurların

bazıları siber zorbalık ile ilişkili bulunsa da zorbalık ile mağduriyet birlikte gerçekleşmektedir (Görzige ve Machockova, 2015).

2.5.4. Seçim Kuramı

Bu kuram başta davranışsal kuramlar olma üzer diğer yaklaşımlardan da farklı olarak bireyin davranışlarının dıştan müdahaleyle değil, içten bir müdahale ile oluştuğunu savunmaktadır. Seçim kuramını ortaya atan William Glasser insanların bütün davranışlarının kontrol edilemediğini savunan yaklaşımları reddederek bireylerin davranışlarından sorumlu olabileceklerini savunmaktadır. Seçim kuramına göre kişiler bizi mutsuz veya mutlu edemez (Göger, 2021: 29).

Kişilerle aramızdaki iletişim sadece bilgi alıp vermektten ibaret olduğu için seçimlerimiz olmasaydı bilgi de olmazdı. Bu kuram kişinin seçimlerinin neden ve nasıl yapıldığını açıklamaya çalışmaktadır. Bireyler dış kontrol dilinden ziyade iç kontrol dilini kullanmalıdırlar. Dış kontrol dili genellikle kişilerin suçlayıcı, kontrol etmeye çalışan bir dili ifade ederken iç kontrol dili gerçekleşen olaylar üzerine sorumlu olduğu durumları fark ederek bu durumu kabul edici bir dille ifade etmektedir.

Bu kuram kişinin doğumundan ölümüne kadar yaptığı bütün davranışlarını içerir ve tüm davranışlar içten gelerek yapılmıştır. Seçim kuramına göre yapılan her şey kişinin kendi seçimidir ve kişilerin iç dünyasında seçimlerini neden ve nasıl yaptığını açıklamaya çalışır (Göger, 2021: 29).

Seçim kuramına göre bireyler ait olma, güçlü olma, eğlenme gibi gereksinimlerini karşılayamadıkları için siber zorbalık davranışlarına yönelerek bu ihtiyaçların birkaçını karşılamaya çalışmaktadırlar. Kişiler kendi yaşantılarında siber zorbalık davranışları yaparak güç ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmaktadırlar. Bununla birlikte başarısız olduklarında ve ihtiyaçlarını yerine getiremediklerinde de siber zorbalık davranışlarına başvurumaktadırlar.

2.5.5. Gereçeklendirilmiş Eylem Kuramı ve Planlanmış Davranış kuramı

Gerçekleştirilmiş eylem kuramına göre kişilerin bir davranışı gerçekleştirmek istemelerinin kişisel norm ve tutum olmak üzere iki ana nedeni bulunmaktadır. Kişinin söz konusu davranışı yani tutum, istenmeyen veya istenen bir davranışın var olup olmadığını değerlendirilmesidir. Davranışa yönelik algılanan toplumsal baskı ise kişisel norm olarak ifade edilmektedir. Bu iki etkene algılanan davranışsal kontrol boyutu da dâhil olunca planlanmış davranış kuramı meydana gelmektedir.

Bu kuramı baz alarak yapılan çalışmalarda siber mağdurlara duyulan empatinin

çok az olması siber zorbalık davranışlarına karşı olumlu tutum siber zorbalık yapma isteğinde artış ve bu istek ise zorbalık davranışındaki artışla ilişkilendirilmiştir. İnsanların çoğunun internet erişimine sahip olması siber zorbalık davranışların artmasına neden olmaktadır (Akgül, 2020: 150).

Çocuk veya ergenin siber zorbalık davranışı yapma tutumu ve bu tutuma karşı kişisel normları olumlu ise, bu davranışı gerçekleştirirken bir engelle karşılaşmıyorsa ve birden çok fırsata sahipse siber zorbalık davranışlarını gerçekleştirme olasılığı o kadar fazladır. Yapılan bir araştırmada ergenlerin siber zorbalığa karşı tutumları, bireysel normları ve siber zorbalık yapma eylemini kolay bir durum olarak görmeleri siber zorbalık yapma davranışlarını yüksek ölçüde arttırdığı görülmüştür.

Gerçekleştirilmiş eylem kuramına dayalı geliştirilen bir çalışmada, üniversite seviyesindeki öğrencilere siber zorbalığın tanımı, bizzat şahit oldukları siber zorbalık türleri, verdikleri tepkiler ve bu durma karşı yapabilecekleri başka bir şey var mı yok mu gibi konuları barındıran bir video izletilmiştir (Doane vd., 2020: 162).

Videoyu izleyen öğrencilerin siber zorbalık davranışlarına tanık olduklarında mağdur olan kişiye yardım etme isteklerinde artış olduğu gözlemlenmiştir. Ancak izlemenin bıraktığı etki uzun sürmemiştir.

2.6. Siber Zorbalığın Etkileri

Siber zorbalık davranışlarına maruz kalan bireylerin sosyal ve akademik hayatları, psikolojileri ve kişiler arası iletişim kurma yetenekleri olumsuz yönde etkilenmektedir. Yaman ve Peker (2012) yapmış oldukları araştırmada siber zorbalık davranışlarına maruz kalan erkek öğrencilerde öfke, kız öğrencilerinde ağırlıklı olarak üzüntü duygularının yaşandığı sonucuna varılmıştır.

Siber zorbalık davranışları ile karşı karşıya kalan kişilerdeki sosyal etkilere bakacak olursak (Bayram vd., 2024: 187).

- Akranları ile ilişki kurarken zorluk yaşama.
- Kişinin benlik saygısının düşmesi.
- Güven duygusunda azalma.
- Diğer insanlarla kurulan ilişkilerde saldırganlık.

Gibi etkileri görülmektedir.

Kişiler üzerindeki akademik etkiler ise şu şekildedir;

- Okul ortamına girme konusunda isteksizlik.
- Derslere odaklanma ve derslere ayrılan vakitlerin azalması.
- Okuldan kaçma girişiminde bulunma.

- Genel okul başarısında düşüşler meydana gelmesi.

- Güvenli yer algılarında okulun yer almaması.

Son olarak psikolojik etkilere bakacak olursak;

- Süreklilik gergin hissetme ve korku duygusunun ön planda olması.

- Kendine zarar verme ve intihar düşüncesinin olması ve bazen fiziksel olarak girişimde bulunması.

- Sürekli üzüntü hali.

- Zorbalık yapan kişilere karşı öfke duyması ve intikam alma isteği.

- Normale göre daha güçsüz ve savunmasız hissetmesi.

Siber zorbalık davranışlarının kişi üzerinde bıraktığı olumsuz etkenlerin yanı sıra bu davranışların kişinin geleceğini ve itibarını etkilemektedir. İtibarın korunması ve yönetilmesi günümüz yaşantısında internet kullanıcılarının hemen hemen hepsi için online hayatın tanımlayıcı bir faktörü haline gelmiştir. Kişiler internet ortamında gezindiklerinde orada “dijital ayak izleri” olarak adlandırılan web kayıtlarını bırakırlar. Dijital ayak izleri internet ortamında özellikle sosyal medya platformlarında kişilerin itibarlarını zedeleyecek durumlara neden olabilmektedir. Bunun nedeni ise online imzamız gerçek hattaki imajımız kadar önemli bir hal almasıdır.

Hem siber zorbalık hem de geleneksel zorbalık davranışlarının etkilerine bakıldığında her iki davranışta fiziksel, sosyal ve psikolojik problemlerin yaşandığı görülmektedir. Siber zorbalık davranışlarında geleneksel zorbalıkta olduğu gibi fiziksel deformasyon yok ama psikolojik tahribata bağlı fiziksel sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Bu iki zorbalık davranışının mağdur üzerinde bıraktığı ortak etkiler şu şekildedir (İğdeli, 2018: 34).

- Kişinin kendini suçlu hissetmesi.

- Yaşadığı durum yüzünden kendini umutsuz ve sıkışmış hissetmesi.

- Kendisine yardım edecek kimsenin olmadığı düşüncesine kapılarak uyumsuz ve yalnız hissetmesi.

- Arkadaş çevresi ve bağlı olduğu gruplar tarafından dışlanmış ve depresif hissetmesi.

- Zorbalık davranışına neden maruz kaldığını ve sonrasında ne yapacağı hakkında şaşırılmış ve endişeli olması.

- Utanç duygusu hissetmesi.

Özetleyecek olursak zorbalık davranışının her türlü fiziksel, sosyal ve psikolojik olarak zararlara neden olabilmektedir.

3. TOPLUMSAL CİNSİYET ALGISI VE SİBER ZORBALIK İLİŞKİSİ: ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Araştırmanın bu bölümünde, araştırmanın amacı ve önemi, araştırmanın modeli ve hipotezleri, araştırmanın kapsam ve sınırlıklar, araştırma yöntemine dair bilgiler ve bulgular yer almaktadır.

3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Toplumsal cinsiyet algısının da etkisiyle hem fiziksel hem de sanal ortamda kişiler zorbalığa maruz kalmaktadırlar. Gelişen teknoloji ile zorba kişilerin bu davranışlarını gerçekleştirmesi çok daha kolay hale gelmiştir. Bunun yanı sıra zorbalık davranışlarını sonrasında kimlikleri gizleyebilme ve yasal yaptırımların uygulanmaması gibi durumlar bu davranışların artmasında rol oynamaktadır. Bu bağlamda, araştırmada üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algısına bağlı olarak sanal ortamda zorbalık yapma ve zorbalığa uğrama durumlarının incelenmesi amaçlanmaktadır.

3.2. Araştırmanın Modeli ve Hipotezler

Toplumsal cinsiyet algısı ile siber zorbalık arasındaki ilişkinin araştırılması literatüre katkı sağlaması açısından önemlidir.

Şekil 1. Araştırma Modeli

Şekil 1'e bakılacak olursa araştırmanın evrenini oluşturan üniversite öğrencilerinin siber zorbalık uygulama ve siber zorbalığa maruz kalma durumlarının toplumsal cinsiyet algısı ile anlamlı bir bağ olup olmadığı araştırılmıştır. Modelde bağımsız değişken Toplumsal cinsiyet algısı ve bağımlı değişken siber zorbalık olacak şekilde şekillendirilmiştir.

Araştırmanın hipotezleri aşağıda yer almaktadır.

Hipotez

H1: Toplumsal cinsiyet algısı ile siber zorbalık arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki vardır.

H₂: Toplumsal cinsiyet algısı ile siber mağduriyet arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki vardır.

H₃: Siber zorbalık ile siber mağduriyet arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki vardır.

H₄: Toplumsal cinsiyet algısının siber zorbalık üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.

H₅: Toplumsal cinsiyet algısının siber mağduriyet üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.

3.3. Araştırmanın Metodolojisi

3.3.1. Araştırmanın Evreni ve Örnekleme

Toplumsal cinsiyet algısı ve siber zorbalık arasındaki bağlantıyı baz alan bu çalışma Adana'da bulunan Çukurova Üniversitesini kapsamaktadır. Araştırmanın evrenini üniversite öğrencileri oluşturmaktadır. Örneklemini ise Çukurova Üniversitesinde eğitim gören 284 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırmada kullanılan veriler gönüllü katılımcılarda elde edilmiştir.

3.3.2. Veri Toplama Araçları

Araştırmada “toplumsal cinsiyet algısı ve siber zorbalık ”arasındaki ilişkiyi ölçmek adına “kolayda örneklem” metodu ile “anket” yöntemi kullanılması uygun görülmüştür. Modeldeki değişkenlerin ölçülmesi amacıyla “toplumsal cinsiyet algısı için” “Kesinlikle katılmıyorum”, “Kısmen katılmıyorum”, “Kararsızım”, “Kısmen katılıyorum”, “Kesinlikle katılıyorum” şeklinde 5’li ve siber zorbalık ölçeği için ben yaptım ve bana yapıldı şeklinde ve “Hiç”, “Bir Kez”, “İki-Üç Kez”, “Üçten Çok” Şeklinde 4’lü likert ölçeği kullanılması planlanmıştır. Verilerin analizi için SPSS 27 uygulaması kullanılmıştır.

Araştırmada kullanılan anket formu 3 bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde katılımcıların demografik özellikleri yer almaktadır. İkinci bölümde katılımcıların siber zorbalık davranışını ben yaptım ve bana yapıldı durumunu ölçmek adına 11 soru yöneltilmiştir. Üçüncü bölümde ise toplumsal cinsiyet algısının ölçülmesi için katılımcılara 25 soru yöneltilmiştir.

Kişisel Bilgi Formu; Bu form katılımcıların cinsiyet, bölüm, sınıf, anne/babanın eğitim durumu, günlük internet kullanım sıklığı, internetin ne amaçla kullanıldığı, , ikamet adresi ve sosyal ağları kullanım amacı gibi bilgilere ulaşmak adına hazırlanmıştır.

Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği

Araştırmada Altınova ve Duyan (2013) tarafından yetişkin bireylerin toplumsal cinsiyet algı düzeylerini ölçmek üzere geliştirilen bu ölçekte, toplam 25 madde yer almaktadır. Maddelerin 10 tanesi olumlu, 15 tanesi olumsuzdur. Ölçek tek boyuttan oluşmaktadır ve alfa güvenirlik katsayısı 0,872' dir. Araştırmacılar tarafından bu çalışma için yapılan güvenirlik analizinde de Ölçeğin Cronbach Alpha değeri 0,87 olarak hesaplanmıştır. Ölçek, “Kesinlikle katılmıyorum”, “Kısmen katılmıyorum”, “Kararsızım”, “Kısmen katılıyorum”, “Kesinlikle katılıyorum” şeklinde 5’li likert ölçeği kullanılmıştır.

Siber Zorbalık Ölçeği

Topçu ve Erdur-Baker (2010) tarafından üniversite öğrencileri için oluşturulmuş 12 maddelik “Yenilenmiş Siber Zorbalık Envanteri” 2019 yılında Tanrikulu ve Erdur-Baker tarafından çapraz geçerlilik ve güvenirliliği test edildikten sonra 11 madde olarak oluşturulmuştur. Ölçeğin Cronbach Alpha değeri 0,84 olarak hesaplanmıştır. Ölçek “ben yaptım” ve “bana yapıldı” şekilde ve “Hiç”, “Bir Kez”, “İki-Üç Kez”, “Üçten Çok” Şeklinde 4’lü likert ölçeği kullanılmıştır. Verilerin analizi amacıyla SPSS 27 programı kullanılmıştır.

3.3.3. Veri Analizi

Araştırmanı bu bölümünde üniversite öğrencilerinden elde edilen anket verileri IBM SPSS sürüm 27 programında analizi yapılmış ve elde edilen sonuçlara yer verilmiştir. Araştırmada kullanılan “Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği ve Siber Zorbalık Ölçeği” için güvenirlilik analizleri yapılmıştır. Ölçeklerden elde edilen verilerin normal dağılıp dağılmadığını kontrol etmek için normallik testi uygulanmıştır.

3.3.4. Araştırmanın Bulguları

Çalışmanın bu bölümünde hipotezler doğrultusunda yapılan analizlerin sonuçlarına yer verilmektedir. Çalışmanın amacı toplumsal cinsiyet algısı ile siber zorbalık arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışmanın amacına yönelik olarak, katılımcıların cinsiyeti, kaçınıcı sınıf olduğu vb. gibi sorular yöneltilmiştir ve gerekli analizler yapılmıştır.

3.3.5. Demografik Bulgular

Çalışmada kullanılan anketin ilk bölümünde katılımcılara cinsiyet, sınıf, anne babanın eğitim durumu, günlük internet kullanım sıklığı, sosyal ağ hesabı kullanıp kullanmadığı ve ikamet ettiği yeri belirlemek amacıyla sorular yöneltilmiştir. Bulgulara Tablo 1’de yer verilmektedir.

Tablo 1. Katılımcılar demografik bulgularına dair bilgiler

Değişken	Gruplar	N	%
Cinsiyet	Kadın	168	59.2
	Erkek	116	40.8
Sınıfı	1	48	16.9
	2	101	35.6
	3	50	17.6
	4	51	18
	4+	34	12
	Okuma yazma bilmiyor	19	6.7
Anne Eğitim Durumu	Okuma yazma biliyor	15	5.3
	İlkokul	87	30.3
	Ortaokul	46	16.2
	lise	67	23.6
	Üniversite	45	15.8
	Yükseklisans	3	1.1
	Doktora	2	0.7
Baba Eğitim Durumu	Okuma yazma bilmiyor	3	1.1
	Okuma yazma biliyor	6	2.1
	İlkokul	64	22.5
	Ortaokul	55	19.4
	Lise	88	31
	Üniversite	56	19.7
	Yüksek Lisans	7	2.5
	Doktora	5	1.8
Günlük İnternet Kullanım Sıklığı	1 saatten az	3	1.1
	1-2 saat	30	10.6
	3-4 saat	109	38.4
	5-6 saat	94	33.1
	7 saat ve üzeri	48	16.9
Sosyal Ağ Hesabınız Var Mı?	Evet	97,2	97.2
	Hayır	2,8	2.8
İkamet edilen yer	Ailem ile yaşıyorum	18	64.1
	Devlet/özel yurttta kalıyorum	78	27.5
	Arkadaşlarım ile birlikte yaşıyorum	24	22.3

Tablo 1’de tanımlayıcı istatistikleri belirlemeye yönelik yapılan frekans analizinin sonuçları değerlendirildiğinde çalışmaya katılan kişilerin %59.2’si kadın %40.8’i erkek olduğu görülmektedir. Çalışmaya katılım sağlayan 284 kişinin %16,9’u 1. sınıf, %35.6’sı 2. sınıf %17.6’sı 3. sınıf, %18’i 4. sınıf ve %12’si 4. sınıf üstü olduğu belirlenmiştir. Çalışmaya katılan bireylerin annelerinin eğitim durumuna bakıldığında, %6.7’si okuma yazma bilmiyor, %5.3’ü okuma yazma biliyor, %30.6’sı ilkokul, %16.2’si ortaokul, % 23.6’ sı lise, %15.8’i üniversite, %1.1’i yüksek lisans, %0.7’ si doktora eğitimini tamamladıkları görülmektedir. Babalarının eğitim durumuna bakıldığında, %1.1’i okuma yazma bilmiyor, %2.1’i okuma yazma biliyor, %22.5’i ilkokul, %19.4’ü ortaokul, %31’i lise, %19.7’si üniversite, %2.5’i yüksek lisans, %1.8’ i doktora eğitimini tamamladıkları görülmektedir. Çalışmaya katılan kişilerin, %1.1’i bir saatten az, %10.6’sı 1-2 saat, %38.4’ü 3-4 saat, % 33.1’i 5-6 saat, % 16.9’u 7 saat ve üzerinde internette vakit harcamaktadırlar. Çalışmaya katılan 284 kişiye sorulan sosyal hesabınız var mı sorusuna % 97.2’si evet, %2.8’i hayır cevabını vermiştir. Verilere göre katılımcıların %64.1’i ailesi ile birlikte, %27.5’i devlet/özel yurttta, %22.5’i arkadaşları ile birlikte kalmaktadırlar.

3.3.6. Tanımsal İstatistikler ve Güvenilirlik Analizi Bulguları

Toplumsal cinsiyet algısı, siber zorbalık ve siber mağduriyet ölçeklerinin güvenilirliğini tespit etmek amacıyla yaygın olarak kullanılan güvenilirlik ölçüsü Cronbach’s Alpha değeri göz önüne alarak değerlendirilmiştir.

Tablo 2. Ölçeklere ait güvenilirlik analizi değerleri

Ölçekler	Madde Sayısı	N	Cronbach's Alpha Değeri
Toplumsal Cinsiyet Algısı	25	284	0.918
Siber Zorbalık	11	284	0.844
Siber Mağduriyet	11	284	0,890

Tablo 2’de verilen verilere göre “Toplumsal cinsiyet algısı ölçeği” ne ait Cronbach Alpha değeri 0.918, “Siber zorbalık” ölçeğinin Cronbach Alpha değeri 0.844 ve “Siber mağduriyet” ölçeğinin Cronbach Alpha değeri 0.890 olarak belirlenmiş olup ölçeklerin güvenilir olduğu söylenebilir.

3.3.7. Toplumsal Cinsiyet Algısı ve Siber Zorbalık/Mağduriyet Arasındaki İlişkinin Cinsiyete Göre Değerlendirilmesine Yönelik Bulgular

Toplumsal cinsiyet algısı ve siber zorbalık/ siber mağduriyetin cinsiyete göre farklılık gösterip göstermeyeceğini ölçmek için t-testi yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 3’te gösterilmektedir.

Tablo 3. Toplumsal Cinsiyet Algısı ve Siber Zorbalık/Mağduriyet Düzeylerinin Cinsiyete Göre Değerlendirilmesine Yönelik T –Testi Sonuçları

Cinsiyet		N	Ortalama	ss	t	df	p
Toplumsal Cinsiyet Algısı	Kadın	168	4.5	.51	-7,319	218,46	.001
	Erkek	116	3.9	.61			
Siber Zorbalık	Kadın	168	1,1	.32	3,777	196,41	.001
	Erkek	116	1,3	.44			
Siber Mağduriyet	Kadın	168	1.3	.50	1,070	220,40	.286
	Erkek	116	1.4	.59			

p<0.05

Tablo 3 incelendiğinde toplumsal cinsiyet algısı cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir ($t[218,46] = -7,319; p < 0.05$). Kadınların toplumsal cinsiyet algısı düzeyleri ($X=4.5$), erkeklerin toplumsal cinsiyet algısı düzeylerinden ($X=3.9$), daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu bağlamda İstatistiksel olarak kadınların cinsiyete göre siber zorbalık yapma davranışları ($X=1.1$), erkeklerin cinsiyete göre siber zorbalık yapma davranışlarından ($X=1.3$), daha az olduğu görülmektedir ($t[196,41] = -3,777; p < 0.05$). Siber mağduriyet davranışı ile cinsiyet arasında anlamlı bir fark olup olmadığına bakıldığında, bir fark olmadığı görülmüştür ($t[220,40] = -1,070; p > 0.05$).

3.3.8. Toplumsal Cinsiyet Algısı ve Siber Zorbalık Değişkenlerinin internet Kullanım Amacına Göre Değerlendirilmesine Yönelik Bulgular.

Toplumsal Cinsiyet Algısı ve Siber Zorbalık/Mağduriyet Düzeylerinin İnterneti Araştırma\Eğitim Amacıyla Kullanımına Göre Farklılık Durumuna İlişkin T –Testi yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 4’ de gösterilmektedir.

Tablo 4. Toplumsal Cinsiyet Algısı ve Siber Zorbalık/Mağduriyet Düzeylerinin İnterneti Araştırma\Eğitim Amacıyla Kullanımına Göre Değerlendirilmesine Yönelik T –Testi Sonuçları

	Araştırma\ Eğitim	N	Ortalama	ss	t	df	p
Toplumsal Cinsiyet Algısı	Evet	147	4,3	.58	1.42	274,50	.662
	Hayır	136	4,2	.63			
Siber Zorbalık	Evet	147	1,24	.35	-0,437	262,24	.254
	Hayır	136	1,22	.42			
Siber Mağduriyet	Evet	147	1,3	.48	-1.114	259,22	.266
	Hayır	136	1,4	.60			

$p < 0.05$

Tablo 4' e bakıldığında toplumsal cinsiyet algısının interneti araştırma/ eğitim için kullanma durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($t[274,50] = 1.42; p > 0.05$). İnterneti araştırma/ eğitim için kullanan bireylerin siber zorbalık davranışı ortalaması ($X=1,24$), interneti araştırma/ eğitim için kullanmayan bireylerin siber zorbalık davranışı ($X=1,22$), ortalaması ile aralarında anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür ($t[262,24] = -0,437; p > 0.05$). İnterneti araştırma/ eğitim için kullanan kişilerin siber mağduriyet ortalaması ($X=1,3$), interneti araştırma/ eğitim için kullanmayan kişilerin siber mağduriyet ($X=1,4$), ortalaması ile aralarında anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür ($t[259,22] = -1,114; p > 0.05$).

3.3.9. Toplumsal Cinsiyet Algısı ve Siber Zorbalık Arasındaki İlişkinin Sınıf Düzeyine Göre Değerlendirilmesine Yönelik Bulgular.

Toplumsal cinsiyet algısı ve siber zorbalık arasındaki ilişki ankete katılan kişilerin sınıf düzeylerine göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Araştırma verileri Tablo 5'te gösterilmektedir.

Tablo 5. Toplumsal Cinsiyet Algısı ve Siber Zorbalık Arasındaki İlişkinin Sınıfa Yönelik Tek Yönlü Varyans (ANOVA) Analizi Sonuçları.

Ölçek	Sınıf	N	F	p
Toplumsal Cinsiyet Algısı	1	48	.591	.358
	2	101		
	3	50		
	4	51		
	4+	34		
Siber Zorbalık	1	48	1,098	.589
	2	101		
	3	50		
	4	51		
	4+	34		
Siber Mağduriyet	1	48	.591	.670
	2	101		
	3	50		
	4	51		
	4+	34		

p<0.05

Yapılan ANOVA analizi sonucunda üniversite öğrencilerinin sınıf düzeyi değişkenine göre Toplumsal Cinsiyet Algısı boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği görülmüştür ($F=.591$; $p>0.05$). Bu bağlamda analiz sonucunda siber zorbalığın sınıf değişkenine göre herhangi bir farklılık göstermediği sonucuna varılmıştır ($F=.1.098$; $p>0.05$). Siber mağduriyeti sınıf değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğine bakıldığında ise anlamlı bir farklılık göstermediği görülmüştür ($F=.591$; $p>0.05$).

3.3.10. Toplumsal Cinsiyet Algısı ve Siber Zorbalık Arasındaki İlişkinin İkamet Edilen Yerin Durumuna Göre Değerlendirilmesine Yönelik Bulgular.

Tablo 6'da toplumsal cinsiyet algısı ve siber zorbalık arasındaki ilişkinin ikamet edilen yerin durumuna göre istatistiksel olarak farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir.

Tablo 6. Toplumsal Cinsiyet Algısı ve Siber Zorbalık Arasındaki İlişkinin İkamet Edilen Yerin Durumuna Yönelik Bulguları.

Ölçek	İkamet Edilen Yer	N	F	P	Post-Hok
Toplumsal Cinsiyet Algısı	a.Ailemle birlikte yaşıyorum	182			a>c
	b.Devlet/Özel yurttta kalıyorum	78	4,837	,009	b>c
	c.Arkadaşlarımla birlikte yaşıyorum	24			
Siber Zorbalık	a.Ailemle birlikte yaşıyorum	182			
	b.Devlet/Özel yurttta kalıyorum	78	2,333	,099	
	c.Arkadaşlarımla birlikte yaşıyorum	24			
Siber Mağduriyet	a.Ailemle birlikte yaşıyorum	182			a>c
	b.Devlet/Özel yurttta kalıyorum	78	4,694	,010	
	c.Arkadaşlarımla birlikte yaşıyorum	24			c>a

p<0.05

Tablo 6'da katılımcıların toplumsal cinsiyet algısı ve siber zorbalık/mağduriyet seviyelerinin ikamet edilen yer değişkenine göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Tablodaki veriler incelendiğinde katılımcıların toplumsal cinsiyet algısı değişkeni puanı istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($p=,009<0,05$). Tablodaki veriler neticesinde katılımcıların siber zorbalık değişkeni puanı istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği görülmüştür.

Tablodaki veriler incelendiğinde katılımcıların siber mağduriyet değişkeni puanı istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($p=,010<0,05$). Yapılan Tukey post-hoc analizleri sonucunda ailemle birlikte yaşıyorum değişkeni ile arkadaşlarımla birlikte yaşıyorum değişkeni arasında, devlet/özel yurttta kalıyorum değişkeni ile arkadaşlarımla birlikte yaşıyorum değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Tukey post-hoc analizleri sonucunda arkadaşlarımla birlikte yaşıyorum değişkeni ile ailemle birlikte yaşıyorum değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir.

3.3.11. Toplumsal Cinsiyet Algısı ve Siber Zorbalık Arasındaki İlişkinin İnternet Kullanım Sıklığına Yönelik Bulguları.

Tablo 7’de toplumsal cinsiyet algısı ve siber zorbalık arasındaki ilişkinin ikamet edilen yerin durumuna göre istatistiksel olarak farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir.

Tablo 7. Toplumsal Cinsiyet Algısı ve Siber Zorbalık Arasındaki İlişkinin İnternet Kullanım Sıklığına Yönelik Bulguları

Ölçek	İnternet Kullanım Sıklığı	N	F	P
Toplumsal Cinsiyet Algısı	1 Saatten az	3	2,565	,039
	1-2 Saat	30		
	3-4 Saat	109		
	5-6 Saat	94		
	7 Saat ve üzeri	48		
Siber Zorbalık	1 Saatten az	3	,866	,485
	1-2 Saat	30		
	3-4 Saat	109		
	5-6 Saat	94		
	7 Saat ve üzeri	48		
Siber Mağduriyet	1 Saatten az	3	,540	,706
	1-2 Saat	30		
	3-4 Saat	109		
	5-6 Saat	94		
	7 Saat ve üzeri	48		

p<0.05

Tablo 7’de ki verilerin sonuçlarına bakıldığında toplumsal cinsiyet algısının internet kullanım sıklığı değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği sonucuna varılmıştır ($F=2,565$ $p>0.05$). Veriler neticesinde siber zorbalık ile internet kullanım sıklığı değişkeni arasında anlamlı bir farklılık göstermediği sonucuna varılmıştır. ($F=.866$; $p>0.05$). Siber mağduriyet verilerine bakıldığında ise internet kullanım sıklığı değişkeni arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($F=.540$; $p>0.05$).

3.3.12. Korelasyon Analizi Bulguları

Korelasyon katsayısı (r), ± 1 ile $+1$ arasında değerlerden oluşmaktadır. 0’a yakın değerler değişkenler arasında doğrusal ve zayıf bir ilişki, ± 1 ’e yakın değerler ise değişkenler arasında doğrusal ve güçlü bir ilişki olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca,

negatif (-) değerler değişkenler arasında var olan ilişkinin ters yönlü olduğunu ifade ederken, pozitif (+) değerler ilişkinin aynı yönlü olduğunu ifade etmektedir (Yüzer vb. 2006: 269).

İlişki

0.00 ilişki yok

0.01 -0.29 düşük düzeyde ilişki

0.30 -0.70 orta düzeyde ilişki

0.71 -0.99 yüksek düzeyde ilişki

1.00 mükemmel ilişki (Yüzer vb. 2006: 269).

Çalışmanın bu bölümünde çalışmaya katılan üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algıları ve siber zorbalık arasındaki ilişkiyi tespit etmek amaçlanmıştır. İki değişken arasındaki ilişkinin ölçülmesine yardımcı olan korelasyon analizi sonucu Tablo 8’de gösterilmektedir.

Tablo 8. Katılımcıların Toplumsal Cinsiyet Algısı ve Siber Zorbalık Değişkenleri Arasındaki İlişkiye Dair Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları

Değişken	Toplumsal Cinsiyet Algısı	Siber Zorbalık	Siber Mağduriyet
Toplumsal Cinsiyet Algısı	1		
Siber Zorbalık	-306**	1	
Siber Mağduriyet	-102**	,644**	1

Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).**

Yapılan sperman korelasyon analizi neticesinde yukarıda verilen korelasyon katsayısı aralıkları ve ilişki düzeyi değerleri dikkate alınarak ve Tablo 7’de verilen değerler incelendiğinde, Toplumsal cinsiyet algısı ile siber zorbalık arasında bir ilişki olduğu görülmüş ve değişkenler arasında ki korelasyon değeri $r = -0,306$ olarak bulunmuştur. Bu sonuçlar neticesinde toplumsal cinsiyet algısı ile siber zorbalık arasında negatif yönlü ve orta düzeyde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

Veriler doğrultusunda Toplumsal cinsiyet algısı ile siber mağduriyet arasında istatiksel olarak negatif yönlü ve orta düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($r = -0,102$).

Tabloda ki veriler neticesinde siber zorbalık ile siber mağduriyet arasında pozitif yönlü ve orta düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür ($r = 0,644$).

3.3.13. Regresyon Analizi Bulguları

Çalışmanın bu bölümünde üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algısının siber zorbalık/mağduriyet üzerindeki yordama gücünü belirlemek amacıyla regresyon analizi yapılmıştır. Analiz sonucu Tablo 9’da gösterilmektedir.

Tablo 9. Katılımcıların Toplumsal Cinsiyet Algısı Düzeylerinin Siber Zorbalık Üzerindeki Etkisine İlişkin Regresyon Analizi

Bağımsız Değişken	Bağımlı Değişken	B	Std. Hata	Beta	t	P	R	R ²	F	p
Toplumsal Cinsiyet	Siber Zorbalık	-,197	.036	-,306	5,403	.001	,306	.094	29,194	.001

Yapılan regresyon analizi sonucunda toplumsal cinsiyet algısının siber zorbalık üzerindeki etkisi gösterilmektedir. Elde edilen verilere göre anlamlılık düzeyi (significance) $p < .05$ olduğundan regresyon modeli analizi istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($F = .29,194$; $p < 0.05$). Bu durumda toplumsal cinsiyet algısının siber zorbalık üzerinde etkisi olduğu görülmüştür.

Tablo 10. Katılımcıların Toplumsal Cinsiyet Algısı Düzeylerinin Siber Mağduriyet Üzerindeki Etkisine İlişkin Regresyon Analizi

Bağımsız Değişken	Bağımlı Değişken	B	Std. Hat	Beta	t	P	R	R ²	F	p
Toplumsal Cinsiyet	Siber Mağduriyet	-,091	.053	-,102	-1,720	.087	,102	.010	2,958	.087

Yapılan regresyon analizi sonucunda toplumsal cinsiyet algısının siber mağduriyet üzerindeki etkisi gösterilmektedir. Elde edilen verilere göre anlamlılık düzeyi (significance) $p > .05$ olduğundan regresyon modeli analizi istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($F = .29,194$; $p < 0.05$). Bu durumda toplumsal cinsiyet algısının siber mağduriyet üzerinde etkisi olmadığı görülmüştür.

4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Çalışmada Çukurova Üniversitesi öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algısı düzeylerinin siber zorbalık/mağduriyet davranışları arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu ilişkinin üniversite öğrencilerinin cinsiyet, sınıf, günlük interneti kullanım sıklığı, interneti kullanım amacı ve ikamet edilen yer gibi değişkenlerle anlamlı bir değişiklik gösterip göstermediği araştırılmıştır. Bu bölümde, oluşturulan hipotezlere göre yapılan analizlerin sonuçlarına yer verilmektedir.

Tablo 11. Hipotezler ve kabul/ret durumları

Hipotezler	Durum
H ₁ : Toplumsal cinsiyet algısı ile siber zorbalık arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki vardır.	Kabul
H ₂ : Toplumsal cinsiyet algısı ile siber mağduriyet arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki vardır.	Kabul
H ₃ : Siber zorbalık ile siber mağduriyet arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki vardır.	Kabul
H ₄ : Toplumsal cinsiyet algısının siber zorbalık üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.	Kabul
H ₅ : Toplumsal cinsiyet algısının siber mağduriyet üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.	Ret

Toplumsal cinsiyet algısı düzeyi cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Yapılan t-testi sonucuna istinaden toplumsal cinsiyet algısı düzeyi cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmüştür ($p < 0.05$).

Literatüre bakıldığında, Bilgiz (2018)'in yapmış olduğu çalışmada toplumsal cinsiyet algısının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği sonucuna varılmıştır. Demirtaş (2019)'ın yapmış olduğu çalışmada ise toplumsal cinsiyet kalıp yargıları puanlarının cinsiyete göre istatistiksel olarak farklılık gösterdiği görülmüştür ($p < .05$).

Siber zorbalık davranışı ile cinsiyet arasında anlamlı bir farklılık vardır. Yapılan t-testi sonucuna göre siber zorbalık davranışı cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmüştür ($p < .05$). Bu durumda üniversite öğrencilerinin cinsiyetlerinin siber zorbalık yapma davranışı üzerinde bir etkisi olduğu sonucuna varılmıştır. Literatüre bakıldığında Akyüz (2020)'ün yapmış olduğu çalışmada siber

zorbalık davranışının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği sonucuna varılmıştır. Mahan (2017)'in yaptığı çalışmada ise yine aynı şekilde siber zorbalık davranışının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği sonucuna varılmıştır.

Siber mağduriyet durumu ile cinsiyet arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Yapılan t-testi sonucuna göre siber mağduriyet durumu cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği görülmüştür ($p>.05$). Bu durumda üniversite öğrencilerinin cinsiyetlerinin siber mağdur olma durumları üzerinde bir etkisi olmadığı sonucuna varılmıştır.

Literatüre bakıldığında Mahan (2017)'in yapmış olduğu çalışmada siber mağduriyet durumunun cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediği sonucuna varılmıştır.

Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algısı düzeyleri internet kullanım amacına göre farklılık göstermektedir.

Yapılan t-testi sonucuna göre toplumsal cinsiyet algısının internet kullanım amacına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği görülmüştür ($p>.05$). Bu durumdan üniversite öğrencilerin interneti kullanım amaçlarının toplumsal cinsiyet algısı düzeyleri üzerinde bir etkisi olmadığı sonucuna varılmıştır.

Üniversite öğrencilerinin siber zorbalık yapma davranışı internet kullanım amacına göre farklılık göstermektedir.

Yapılan t-testi sonucuna göre siber zorbalık yapma davranışı internet kullanım amacına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği görülmüştür ($p>.05$). Bu durumdan üniversite öğrencilerin interneti kullanım amaçlarının siber zorbalık yapma davranışları üzerinde bir etkisi olmadığı sonucuna varılmıştır.

Literatüre bakıldığında Aytaç (2020)'in yapmış olduğu çalışmada siber zorbalık yapma davranışının internet kullanım amacı değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediği sonucuna varılmıştır.

Üniversite öğrencilerinin siber mağdur olma durumları internet kullanım amacına göre farklılık göstermektedir.

Yapılan t-testi sonucuna göre siber mağdur olma durumu internet kullanım amacına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği görülmüştür ($p>.05$). Bu durumdan üniversite öğrencilerin interneti kullanım amaçlarının siber mağdur olma durumları üzerinde bir etkisi olmadığı sonucuna varılmıştır.

Literatüre bakıldığında Aytaç (2020)'in yapmış olduğu çalışmada siber mağduriyet durumunun internet kullanım amacı değişkenine göre anlamlı bir farklılık

göstermediği sonucuna varılmıştır.

Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algısı düzeyleri sınıf düzeylerine göre farklılık göstermektedir.

Yapılan tek yönlü varyans (ANOVA) analizi sonucuna göre üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algısı düzeyleri sınıf düzeylerine göre ($p>.05$) istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği sonucuna varılmıştır. Bu sonuca göre üniversite öğrencilerinin sınıf düzeylerinin toplumsal cinsiyet algısı düzeyleri üzerinde bir etkisi olmadığı görülmüştür.

Literatüre bakıldığında Akkoç (2018)'un yapmış olduğu çalışmada toplumsal cinsiyet algısının sınıf değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediği sonucuna varılmıştır.

Üniversite öğrencilerinin siber zorbalık yapma davranışları sınıf düzeylerine göre farklılık göstermektedir.

Yapılan tek yönlü varyans (ANOVA) analizi sonucuna göre üniversite öğrencilerinin siber zorbalık yapma davranışları, sınıf düzeylerine göre ($p>.05$) istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği sonucuna varılmıştır. Bu sonuca göre üniversite öğrencilerinin sınıf düzeylerinin siber zorbalık davranışı üzerinde bir etkisinin olmadığı görülmüştür.

Literatüre bakıldığında Akyüz (2020)'ün yapmış olduğu çalışmada siber zorbalık davranışının sınıf değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediği sonucuna varılmıştır. Tetik (2019)'in yaptığı çalışmada ise siber zorbalık davranışının sınıf değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği sonucuna varılmıştır.

Üniversite öğrencilerinin siber mağdur olma durumları sınıf düzeylerine göre farklılık göstermektedir.

Yapılan tek yönlü varyans (ANOVA) analizi sonucuna göre üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algısı düzeyleri sınıf düzeylerine göre ($p>.05$) istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği sonucuna varılmıştır. Bu sonuca göre üniversite öğrencilerinin sınıf düzeylerini siber mağdur olma durumları üzerinde bir etkisi olmadığı görülmüştür.

Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algısı düzeylerinin ikamet edilen yere göre farklılık göstermektedir.

Yapılan tek yönlü varyans (ANOVA) analizi sonucuna göre üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algısı düzeyleri ikamet edilen yere göre ($p<.05$) istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterdiği sonucuna varılmıştır. Bu sonuca göre üniversite öğrencilerinin ikamet ettikleri yere göre toplumsal cinsiyet algısı düzeyleri

üzerinde bir etkisi olduğu görülmüştür.

Literatüre bakıldığında Akyüz (2020)'ün yapmış olduğu çalışmada toplumsal cinsiyet algısının ikamet edilen yer değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği sonucuna varılmıştır.

Üniversite öğrencilerinin siber zorbalık yapma durumu ikamet edilen yere göre farklılık göstermektedir.

Yapılan tek yönlü varyans (ANOVA) analizi sonucuna göre üniversite öğrencilerinin siber zorbalık yapma durumu, ikamet edilen yere göre ($p>.05$) istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği sonucuna varılmıştır. Bu sonuca göre üniversite öğrencilerinin ikamet ettikleri yere göre siber zorbalık davranışı düzeyleri üzerinde bir etkisi olmadığı görülmüştür.

Üniversite öğrencilerinin siber mağdur olma durumları ikamet edilen yere göre farklılık göstermektedir.

Yapılan tek yönlü varyans (ANOVA) analizi sonucuna göre üniversite öğrencilerinin siber mağdur olma durumu ikamet edilen yere göre ($p<.05$) istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterdiği sonucuna varılmıştır. Bu sonuca göre üniversite öğrencilerinin ikamet ettikleri yere göre siber mağdur olma düzeyleri üzerinde bir etkisi olduğu görülmüştür.

Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algısı düzeyleri internet kullanım sıklığına göre farklılık göstermektedir.

Yapılan tek yönlü varyans (ANOVA) analizi sonucuna göre üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algısı düzeyleri internet kullanım sıklığına göre ($p<.05$) istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterdiği sonucuna varılmıştır. Bu sonuca göre üniversite öğrencilerinin internet kullanım sıklığına göre toplumsal cinsiyet algısı düzeyleri üzerinde bir etkisi olduğu görülmüştür.

Üniversite öğrencilerinin siber zorbalık yapma durumları internet kullanım sıklığına göre farklılık göstermektedir.

Yapılan tek yönlü varyans (ANOVA) analizi sonucuna göre üniversite öğrencilerinin siber zorbalık davranışları internet kullanım sıklığına göre ($p>.05$) istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği sonucuna varılmıştır. Bu sonuca göre üniversite öğrencilerinin internet kullanım sıklığına göre siber zorbalık yapma davranışı üzerinde bir etkisi olmadığı görülmüştür.

Literatüre bakıldığında İğdeli (2018)'nin yapmış olduğu çalışmada siber zorbalık davranışının internet kullanım sıklığı değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği sonucuna varmıştır. Öztürk (2020) ve Toprak (2018)'in yaptığı çalışmada ise siber

zorbalık davranışının internet kullanım sıklığı değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediği sonucuna varılmıştır.

Üniversite öğrencilerinin siber mağdur olma durumları internet kullanım sıklığına göre farklılık göstermektedir.

Yapılan tek yönlü varyans (ANOVA) analizi sonucuna göre üniversite öğrencilerinin siber zorbalık davranışları internet kullanım sıklığına göre ($p>.05$) istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği sonucuna varılmıştır. Bu sonuca göre üniversite öğrencilerinin internet kullanım sıklığına göre siber zorbalık yapma davranışı üzerinde bir etkisi olmadığı görülmüştür.

Literatüre bakıldığında İğdeli (2018)'nin yapmış olduğu çalışmada siber mağduriyet durumunun internet kullanım sıklığı değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği sonucuna varmıştır. Öztürk (2020)'ün yapmış olduğu çalışmada ise siber mağduriyet durumunun internet kullanım sıklığı değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediği sonucuna varılmıştır.

Araştırmanın hipotezlerinin test edildiği analizlerde de farklı sonuçların tespit edildiği görülmektedir. **H₁: “Toplumsal cinsiyet algısı ile siber zorbalık arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki vardır.”** Toplumsal cinsiyet algısı ile siber zorbalık arasında bir ilişkinin olup olmadığını tespit etmek için yapılan korelasyon analizinde; toplumsal cinsiyet algısı ve siber zorbalık arasında istatistiksel olarak negatif yönlü ve orta düzeyde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

H₂: “Toplumsal cinsiyet algısı ile siber mağduriyet arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki vardır.” Toplumsal cinsiyet algısı ile siber mağduriyet arasında bir ilişkinin olup olmadığını tespit etmek için yapılan korelasyon analizinde; toplumsal cinsiyet algısı ve siber mağduriyet arasında istatistiksel olarak negatif yönlü ve orta düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. .

H₃: “Siber zorbalık ile siber mağduriyet arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki vardır.”

Siber zorbalık ile siber mağduriyet arasında bir ilişkinin olup olmadığını tespit etmek için yapılan korelasyon analizinde; siber zorbalık ve siber mağduriyet arasında pozitif yönlü ve orta düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür

H₄: “Toplumsal cinsiyet algısının siber zorbalık üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.”

Regresyon analizi sonucuna göre, toplumsal cinsiyet algısının siber zorbalık davranışını istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yordadığı tespit edilmiştir. Bu durumda toplumsal cinsiyet algısının yüksek veya düşük olması üniversite öğrencilerinin siber

zorbalık yapma düzeyleri üzerinde bir etkisinin olduğu söylenebilir.

H₅: “Toplumsal cinsiyet algısının siber mağduriyet üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.”

Regresyon analizi sonucuna göre, toplumsal cinsiyet algısının siber mağdur olma durumunu istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yordamadığı tespit edilmiştir. Bu durumda toplumsal cinsiyet algısının yüksek veya düşük olması üniversite öğrencilerinin siber mağdur olma düzeyleri üzerinde bir etkisinin olmadığı söylenebilir.

Üniversite öğrencilerinin siber zorbalık yapma durumunun internet kullanım amacı, sınıf düzeyi, ikamet edilen yer ve internet kullanım sıklığı değişkenleri ile aralarında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür. Üniversite öğrencilerinin siber mağdur olma durumlarına bakıldığında ise internet kullanım amacı, sınıf düzeyi ve internet kullanım sıklığı değişkenleri ile aralarında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür. Ancak ikamet edilen yer değişkeni ile aralarında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Bu durumda öğrencilerin ikamet adreslerindeki değişiklikler siber ortamda zorbalığa maruz kalma durumunu etkilemektedir.

Araştırmanın temel amaçlarından biri olan toplumsal cinsiyet algısı ile siber zorbalık arasındaki ilişkiye yönelik yapılan korelasyon analizi sonucuna bakıldığında istatistiksel olarak negatif yönlü orta düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda toplumsal cinsiyet algısı arttıkça siber zorbalık ve mağduriyet azalmaktadır. Siber zorbalık ile siber mağduriyet arasındaki ilişkiye bakıldığında ise pozitif yönlü ve orta düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Bu sonuca göre siber zorbalık davranışı arttıkça siber mağduriyet durumu da artmaktadır.

Yapılan regresyon analizi sonucunda toplumsal cinsiyet algısı siber zorbalık davranışını istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yordadığı tespit edilmiştir. Bu durumda toplumsal cinsiyet algısının yüksek veya düşük olması üniversite öğrencilerinin siber zorbalık yapma davranışı üzerinde bir etkisinin olduğu söylenebilir.

Sonuç olarak bakıldığında üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algısı düzeyleri siber ortamda zorbalık yapma ve siber ortamda zorbalığa maruz kalma durumları üzerinde gözle görülür etkileri olduğu söylenebilir.

Literatürde toplumsal cinsiyet algısı ve siber zorbalık davranışının kişiler üzerindeki etkileri ile ilgili yapılan çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmada ise üniversite öğrencileri örnekleminde toplumsal cinsiyet algısı ve siber zorbalık arasındaki ilişkinin incelenmesi, ülkemizdeki literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Çalışmada bulunan sınırlılık ve kısıtlılıklardan dolayı çalışma sonucunun genellenmesi uygun değildir. Katılımcıların anketlere vermiş oldukları

yanıtlar samimi duyguları olmayabilir. Bununla birlikte anket dışında diğer veri toplama yöntemlerinden de yararlanmak daha gerçekçi sonuçların ortaya çıkmasında yardımcı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Aykara, A. (2015). Zihinsel engelle sahip bireylerin yaşadıkları sosyal rol kuramı açısından değerlendirilmesi. *Toplum ve Sosyal hizmet*, 89.
- Aygün, Ş ve Sarıtaş, A. (2021). Toplumsal cinsiyet algısı ilişkisi: Ankara ili kamu çalışanları örneği. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 26(1), 183-184.
- Akça, B.E ve Sayımer, İ. (2017). Siber zorbalık kavramı, türleri ve ilişkili olduğu faktörler: Mevcut araştırmalar üzerinde bir değerlendirme. *Online Academic Journal of Information Technology*, 8, 6 s.
- Ayas, T. (2016). An examination of the relationship between students involved and not involved in cyberbullying incidents and self-esteem and extroversion, 205-216.
- Ak, M. ve Çakıcı O. F. (2018). Çalışan kadınların toplumsal cinsiyet algısı: Gümüşhane’de çalışan kadınlar üzerine bir araştırma. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 9, 254-275.
- Altuntaş, O ve Altınova, H.H. (2015). Toplumsal cinsiyet algısı ile sosyo-ekonomik değişkenler arasındaki ilişkinin belirlenmesi. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 83-100.
- Altınova, H.H ve Duyan, V. (2013). Toplumsal cinsiyet algısı ölçeğinin geçerlilik güvenirlilik çalışması, 9-22.
- Avşar, S. (2017). Toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında tarihsel rollerini yitiren erkekliğin çöküşü: Küllerinden yeni erkekliğin doğuşu. *Kadem Kadın Araştırmaları Dergisi*, 3(2) , 224-241.
- Akyüz, M. (2020). Siber zorbalığın öz-yeterliliğe etkisi ve iki değişkenin demografik özellikler kapsamında incelenmesi, *ResearchGate*, 948-967.
- Anlar, A. M. (2022). *Siber zorbalık konusunda mobil platformlar üzerinde incelenmesi, Fırat Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*, 11.
- Arıcak, T. O., Kınay H ve Tanrıkulu T. (2012). Siber zorbalık ölçeğinin ilk psikometrik bulguları. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 101-114.
- Akgül, G. (2020). Siber zorbalığın nedenleri üzerine kuramsal açıklamalar. *Gelişim ve Psikoloji Dergisi*, 149-167.
- Baker, E. Ö ve Kavsut, F. (2007). Akran zorbalığının yeni yüzü: Siber zorbalık. *Eurasian Journal Of Educational Research*, 27s.

- Barlett, C. P ve Gentile, D. A. (2012). Attacking others online: The formation of cyberbullyingin late adolescence, *Psychology of Popular Media Culture*, 1(2), 123-135.
- Bayrakçı, M. (2007). Sosyal öğrenme kuramı ve eğitim uygulaması. *SAÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 198-210.
- Bayram, A., Çoşkun, S.E ve Kabasakal, Z.H. (2024). Ergenlerde siber zorbalık davranışlarının demografik değişkenler açısından incelenmesi: Bir gözden geçirme. *Akademik Sosyal Araştırma Dergisi*, 149(12), 152-187.
- Bulut, T ve Başfıncı Ş. Ç. (2021). Farklı sektörlerdeki belirli mesleklere ilişkin toplumsal cinsiyet kalıp yargıları: doğrudan ve dolaylı ölçüm yöntemlerine ilişkin bir araştırma. *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi*, 327-356.
- Büdün, E. (2018). Milyoner (Slumdog millionaire) filminin sosyal bilişsel kuram çerçevesinde çözümlenmesi. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 151-154.
- Çakır, Ç ve Kaygısız G.E. (2020). Çalışma yaşamında siber mağduriyet ve siber zorbalığa ilişkin duyarlılığın özsaygıya Etkisi, *Uluslararası Toplum Araştırma Dergisi*, 10(16), 2506-2527.
- Çakır, Ö. (2008). Türkiye’de Kadının çalışma yaşamından dışlanması, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 31, 25-47.
- Derin, S ve Çetinkaya Y. E. (2019). Siber zorbalık kuramları, *Ankara, Anı Yayıncılık* 121-153.
- Dursun, S., Gökçe, A ve Aytaç, S. (2020) Siber zorbalık: Üniversite öğrencileri üzerine bir araştırma. *International Journal of Social Inquiry*, 13, 465-485.
- Doane, A. N., Pearson, M. R ve Kelley, M. L. (2014). Predictors of cyberbullying perpetration among college students: An application of the theory of reasoned. *Computers in Human Behavior*, 36, 154-162.
- Dökmen, Y. Z. (2004). *Toplumsal cinsiyet sosyal psikolojik açıklamalar*, Ankara: Sistem Yayıncılık.
- Dökmen, Y.Z. (2021). *Toplumsal cinsiyet sosyal psikolojik açıklamalar*, Remzi Kitapevi, 11. Baskı, 19-20.
- Esen, E., Soylu, Y., Siyez, D. M ve Demirgürz, G. (2017). Üniversite öğrencilerinde toplumsal cinsiyet algısının toplumsal cinsiyet rolü ve cinsiyet değişkenlerine göre incelenmesi. *E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 46-63.
- Erzeybek, B ve Çiftçi G. E. (2019). Akademisyen kadınların toplumsal cinsiyet rolleri ve evlilik uyumu. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 2019.

- Erbicler, S. E. (2017). Siber zorbalık ve siber mağduriyetin sosyal uyuma ve bazı demografik değişkenlere göre incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 49, 190-222.
- Pehlivan, V.P. (2017). Toplumsal cinsiyet bağlamında kuramsal yaklaşımlar: Bir literatür taraması. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17/1, 497-521.
- Gökoğlu, S. (2021). Türkiye’de toplumsal cinsiyet algısı. *International Social Sciences Studies Journal*. 7, 2049-2058.
- Gözüm, S ve Bağ, B. (1998). Etkin sağlık eğitiminde sosyal bilişsel öğrenme kuramının kullanımı. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, Erzurum, 1(2), 35s.
- Görzig, A ve Machackova, H. (2015). Cyberbullying from a socio-ecological perspective: a contemporary synthesis of findings from eu kids online, *LSE Department of Media and Communications*, 1-37.
- Göger, Z. (2021). Sosyal medyadaki siber zorbalık ve siber zorbalığa karşı tutumlar üzerine bir araştırma. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*, 29-37.
- Moç, S. (2013). Üniversite öğrencilerinde toplumsal cinsiyet algısının oluşmasında geleneksel kimliğin rolü. *Iğdır Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi*, 47.s
- Şişman, N. (2006). Emanetten mülke kadın bedeninin yeniden inşası. *İz Yayıncılık: İstanbul*,
- Nadali, S., Sharef, M.B.N., Murad, A.A.M ve Mustapha, A. (2013). A review of cyberbullying detection: An overview. Faculty of Computer Science and Information Technology, *ResearchGate*, 325-330.
- İğdeli, F. (2018). Üniversite öğrencilerinin siber zorbalık, siber mağduriyet ve siber zorbalık duyarlılıklarının çeşitli değişkenlerle incelenmesi. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*, 23-3.
- Kahraman, D. S. (2010). Kadınların Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine yönelik görüşlerinin belirlenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi*, 30-35.
- Koca, M. (2020). Üniversitede öğrenim gören öğrencilerin toplumsal cinsiyet rol tutumlarının yaşam doyumu ve saldırganlıkla ilişkisi. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 43, 123-140.

- Korkmaz, A. (2016). Siber zorbalık: Fizikselden sanala yeni şiddet. *Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Uluslararası Hakemli Dergisi*, 74-85.
- Sarıbaş, S. (2022). Toplumsal cinsiyet ve rolleri: Türkiye’de çalışma hayatında Kadın. *Atla Internatonal Refereed Journal On Social Sciences*, 2529-2535.
- Slonje, R ve Smith PK. (2008). Cyberbullying: Another main type of bullying?, *Scand J Psychol.* 49(2), 147-54.
- Serin, H. (2012). *Ergenlerde siber zorbalık / siber mağduriyet yaşantıları ve bu davranışlara ilişkin öğretmen ve eğitim yöneticilerinin görüşleri. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 22 s.*
- Turan, H.A., Tutar, H ve Polat B.F. (2016). Sakarya üniversitesi öğrencilerinin siber zorbalık algıları ve alışkanlıkları üzerine bir çalışma. *Akademik Sosyal Araştırma Dergisi*, 4(22), 17-31.
- Topçu, Ç. ve Baker, E.Ö. (2010). Gözden geçirilmiş siber zorbalık envanteri: Geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları. *Elsevier*, 660-664.
- Türk, B ve Şenyuva, G. (2021). Şiddet sarmalı içinde siber zorbalık: Bir gözden geçirme. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, 10, 462-479.
- Toprak, Y. (2018). *Ortaokullarda görev yapan öğretmenlerin siber zorbalık algılarının incelenmesi. Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 8-18.*
- Tetik, S. (2019). *Edirne merkezinde lise öğrencilerinde siber zorbalık ve ilgili faktörlerin değerlendirilmesi. Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi, Uzmanlık Tezi, 7-9.*
- Güder, Y. S., Ay, A., Saray, F ve Kılıç, İ. (2017). Okul öncesi dönem çocuklarının izledikleri çizgi filmlerin toplumsal cinsiyet kalıp yargıları açısından incelenmesi. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 96-111.
- Yapıcı, A. (2020). Toplumsal Cinsiyet Din ve Kadın. *Çamlıca Yayınları*.
- Yüzer, F.A., Ağaoğlu, E., Tatlıdil, H., Özmen, A ve Şıklar, E. (2006). İstatistik. (3. Baskı)
- Yılmaz, D. V., Zeyneloğlu, S., Kocaöz, S., Kısa, S., Taşkın, L. ve Eroğlu, K., (2009). Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin görüşleri. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 776-792.
- Vefikuluçay, D., Zeyneloğlu, S., Eroğlu, K. ve Taşkın, L. (2007). Kafkas üniversitesi son sınıf öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin bakış açıları. *Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 26-38.
- Willard, N. (2006). Flame retardant. *School Library Journal*, 52(4), 55-56.

EKLER

Ek 1. Tezde Kullanılan Anket Soruları

Bu çalışma, Gümüşhane Üniversite Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İnsan Kaynakları Yönetimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans programında Doç. Dr. Öğr. Üyesi Ahmet GÖKÇE danışmanlığında yürütülmekte olan “Toplumsal Cinsiyet Algısı ve Siber Zorbalık İlişkisi: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma” isimli yüksek lisans tezine kaynak teşkil etmesi amacıyla hazırlanmıştır. Çalışmaya katılımınız tamamen gönüllülük esasına dayalıdır. Sadece bilimsel amaçla kullanılacak olan bu çalışmada sizin eksiksiz ve içtenlikle yanıtlayacağınız sorular, çalışmanın doğru değerlendirilmesi açısından önem arz etmektedir. Zaman ayırdığınız ve bu çalışmanın yapılmasına katkı sağladığınız için şimdiden teşekkür ederiz.

1. Cinsiyetiniz : Kadın Erkek

2. Bölüm :

3. Sınıfınız : 1 2 3 4 4+

4. Anne Eğitim Durumu :

Okuma yazma bilmiyor

Okuma yazma biliyor

İlkokul

Ortaokul

Lise

Üniversite

Yüksek Lisans

Doktora

5. Baba Eğitim Durumu :

Okuma yazma bilmiyor

Okuma yazma biliyor

İlkokul

Ortaokul

Lise

Üniversite

Yüksek Lisans

Doktora

5. Günlük internet kullanma sıklığınız?

1 saatten az 1-2 saat 3-4 saat 5-6 saat 7 saat ve üzeri

6. İnterneti en çok hangi amaçla kullanıyorsunuz? (Birden fazla ise amaçlarınızı lütfen öncelik sırasına göre 1’den başlayarak numaralayıp sıralayınız).

Araştırma/Eğitim

Sosyal Ağlar

İletişim

Oyun

Müzik

Film, video

7. Sosyal ağ hesabınız var mı?

Evet Hayır

8. Şu an ikamet ettiğiniz yer?

- 1) Ailemle yaşıyorum
- 2) Devlet/özel yurttta kalıyorum

3) Arkadaşlarımla birlikte yaşıyorum

9. Var ise hangi sosyal ağda kaç adet hesabınız var? (Lütfen sayı olarak kutulara yazınız. Tek hesaba sahipseniz sadece kutuları işaretlemeniz yeterli olacaktır)

Facebook Twitter Instagram
 Youtube Snapchat Google Plus
 Swarm Vine LinkedIn
 Pinterest Blog

10. Sosyal ağları daha çok hangi amaçla kullanıyorsunuz? (Birden fazla ise amaçlarınızı lütfen öncelik sırasına göre 1'den başlayarak numaralayıarak sıralayınız.)

Arkadaş edinme Başkaları tarafından tanınma
 Sosyal ilişkileri sürdürme İletişim kurma
 Araştırma / Eğitim İçerik, video, fotoğraf vb. paylaşma
 Oyun oynama Zaman geçirme
 Başkalarının neler yaptığını izleme İlgimi çeken gruplara katılma

Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği	Tamamen katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum
1. Evlilik, kadının çalışmasına engel olmaz.	1	2	3	4	5
2. Kadın sadece ailesinin ekonomik sıkıntısı varsa çalışmalıdır.	1	2	3	4	5
3. Çalışan kadın da çocuklarına yeterince zaman ayırabilir.	1	2	3	4	5
4. Kadınlar anne olduktan sonra çalışmamalıdır.	1	2	3	4	5
5. Kadın siyasetçiler de başarılı olabilir.	1	2	3	4	5
6. Kadınlar evlendikten sonra çalışmamalıdır.	1	2	3	4	5
7. Çalışma hayatı kadının ev işlerini aksatmasına neden olmaz.	1	2	3	4	5
8. Çalışan bir kadın hayattan daha çok zevk alır.	1	2	3	4	5
9. Kadınlar erkekler tarafından her zaman korunmalıdır.	1	2	3	4	5
10. Kocasız kadın çalışmamalıdır.	1	2	3	4	5
11. Kadınlar yönetici olabilir.	1	2	3	4	5
12. Çalışan bir kadın kazandığı geliri eşine vermelidir.	1	2	3	4	5
13. Çalışan bir kadın çocuklarına daha iyi anne olur.	1	2	3	4	5
14. Erkekler de çamaşır bulaşık gibi ev işlerini yapmalıdır.	1	2	3	4	5
15. Kocasız kadın sahipsiz eve benzer.	1	2	3	4	5
16. Bir ailenin gelirini erkekler sağlamalıdır.	1	2	3	4	5
17. Kadınlar kendi başına ticarethane gibi yerler (kafe, market, emlakçı gibi) açmamalıdır.	1	2	3	4	5
18. Kadınların birinci görevi ev işlerini üstlenmektir.	1	2	3	4	5
19. Bir kadın kocasından fazla para kazanmamalıdır.	1	2	3	4	5
20. Erkek her zaman evin reisi olmalıdır.	1	2	3	4	5
21. Toplumun liderliği genellikle erkeklerin elinde olmalıdır.	1	2	3	4	5
22. Kız çocuklarına da erkek çocuklar kadar özgürlük verilmelidir.	1	2	3	4	5
23. Bir kadın kendi haklarına sahip olabilmesi için gerekirse kocasına karşı çıkabilmelidir.	1	2	3	4	5
24. Kadın kocasından yaş olarak daha küçük olmalıdır.	1	2	3	4	5
25. Ailedeki önemli kararları erkekler vermelidir.	1	2	3	4	5

Siber zorbalık ölçeği	BEN YAPTIM				BANA YAPILDI			
	Hiç	Bir Kere	İki-Üç Kez	Üçten Çok	Hiç	Bir Kere	İki-Üç Kez	Üçten Çok
1. İzin almadan, kişisel bilgisayar veya akıllı telefondaki bilgileri (dosya, fotoğraf, yazılı mesaj kayıtları vb.) almak.	0	1	2	3	0	1	2	3
2. İnternet ortamında başkasının kimliğiyle izinsiz paylaşımında bulunmak.	0	1	2	3	0	1	2	3
3. Görüntülü yapılan özel bir görüşmeyi, karşı tarafın haberi olmadan başkasına izletmek.	0	1	2	3	0	1	2	3
4. İnternet ortamında yapılan paylaşımlara (yorum, fotoğraf, video, bilgi) utandırıcı, kırıcı yorumlar yapmak.	0	1	2	3	0	1	2	3
5. İnternette tehdit içeren, utandırıcı, kırıcı mesajlar göndermek.	0	1	2	3	0	1	2	3
6. İnternet şifrelerini ele geçirerek erişimi engellemek.	0	1	2	3	0	1	2	3
7. SMS aracılığıyla tehdit edici, utandırıcı, kırıcı mesajlar göndermek.	0	1	2	3	0	1	2	3
8. İnternette, cinsiyetini farklı göstererek karşı tarafı kandırmak.	0	1	2	3	0	1	2	3
9. Sanal ortamda dedikodu ve söylenti yayma.	0	1	2	3	0	1	2	3
10. Sanal ortamda birilerine küfür etmek.	0	1	2	3	0	1	2	3
11. Küçük düşürücü bir mesajı, fotoğrafı ve video görüntüsünü sanal ortamda izinsiz paylaşma.	0	1	2	3	0	1	2	3

ETİK KURUL KARARI

T.C.
GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU

Sayı : E-95674917-108.99-124041
Konu : Etik Onay

Sayın Dr. Öğr. Üyesi Ahmet GÖKÇE

"DUYGUSAL EMEK VE PSİKOLOJİK İYİ OLUŞ HALİ ARASINDAKİ İLİŞKİ: SAĞLIK ÇALIŞANLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA"
"TOPLUMSAL CİNSİYET ALGISI VE SİBER ZORBALIK İLİŞKİSİ: ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA"

konulu etik kural başvurularınız, Üniversitemiz Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulunun 28/07/2022 tarih 2022/5 sayılı toplantısında görüşülmüş olup; projelerin yürütülmeteki mevzuata uygun olduğuna oy birliği ile karar verilmiştir.

Bilgilerinize rica ederim.

Prof. Dr. Günay ÇAKIR
Kurul Başkanı

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu : 00EV-442RA-007K

Belge Doğrulama Adresi : <https://cbysorgu.gumushane.edu.tr/>

Adres:
Telefon No : Faks No :
e-Posta : İnternet Adresi : <http://www.gumushane.edu.tr/>
Kep Adresi : gumushaneuniversitesi@hs01.ksp.tr

Bügi İçin Fatma AYDIN
İmci
Dahilî No:5150617960

ÖZGEÇMİŞ

Lise eğitimimi Adana Anadolu Erkek Lisesi'nde tamamladım. Ön lisans eğitimimi Süleyman Demirel Üniversitesi Gelendost Meslek Yüksek Okulu'nda tamamladıktan sonra lisans eğitimimi tamamlamak için Gümüşhane Üniversitesi'nde okumaya başladım. Lisans eğitimini tamamladıktan sonra Gümüşhane Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İnsan Kaynakları Anabilim Dalı yüksek lisans programına başladım.

